

KURÊŞAN AŞİRETİ VE "GANDİ" KEMAL'İN "TÜRKMENLEŞMESİ"

Munzur Çem

"... Bingöl yaylasının ahalisi; Zaza, İzol, Lolo, Halti, Çevkani, Şekaği¹, Kiki, Bisyani, Murki, Yezidi adlı Kürd aşiretleri olup, nice yüz bin hayvanlarıyla Bingöl dağına çıkıp, taze hayat bularak, Erzurum vezirine yayla hakkı (vergisi) verirler. Yaylanın mahsulleri; beşinci iklimdeki yirmi dokuz dağdan en verimliyi, bu Bingöl dağıdır. Nice çeşit bitki ve otları olduğu gibi, kimya otu dahi vardır." (Evliya Çelebi Seyahatnamesinden...)

Hürriyet yazarı Soner Yalçın'ın, "Kürt tarihine merakı"nın ürünü olan yazılarına bir süre önce bir yenisi eklendi. "Kılıçdaroğlu Hakkında Bilinmeyen Tek Gerçek" başlıklı ve 23 Mayıs tarihli Hürriyet'te çıkan yazısında, yazar, bu kez CHP Genel Başkanının mensubu olduğu "Kurêşan" aşiretini "tarihi açıdan!" ele alıyor.

Yazıya başlarken verdiği bilgiye bakılırsa, Soner Yalçın, "tarihsel olaylara meraklı politikacı" Kılıçdaroğlu ile yazıyı kaleme aldığı tarihten bir gün önce bir görüşme yapmış. Görüşmede "Zazalar" bir ana tema olarak konuşulmuş. Bu konuşma esnasında Kılıçdaroğlu kendisine bir dosya iletteceğini söylemiş. Bir gün sonra ise verdiği sözü tutmuş ve TRT Avrasya Televizyonunda yayınlanan bir programın yazılı tekstini içeren dosyayı yollamış vs.

Bahsi geçen TRT'deki programın sunucusu ise Prof. Dr. Alemdar Yalçın. Soner Yalçın'ın verdiği bilgiye göre Prof. Dr. Yalçın;

1. Türk Kültürü ve Hacı Bektaşî Veli Merkezi Müdürlüğü'ne başkanlık etmiş,
2. Türk üniversitelerinde dekanlık, rektörlük yapmış,
3. Halen Türkiye Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Merkezi Başkanı olarak çalışıyor,
4. Bir ara, Rahşan Ecevit kendisini DSP genel başkanlığına aday göstermiş,
5. Şimdi ise TRT Avrasya televizyonunda Türk kültürü üzerine programlar yapıyor vs.

İşte Soner Yalçın böyle birinin yönettiği bir televizyon programını esas alarak bizim Kürt Kurêşan aşireti mensuplarının etnik kimliği hakkında yazı yazıyor daha doğrusu terziye elbise siparişi verir gibi Hürriyet'in "Gandi"si Kemal Kılıçdaroğlu'na soy ayarlamaya çalışıyor.

Uydurmalar Yer Adları İle Başlıyor

Gerek Soner Yalçın'ın yazısına gerekse sözü edilen TV programına hakim olan resmi tarih anlayışı, yazının hemen girişindeki yer adlarıyla başlıyor.

Örneğin 900 küsur yıllık geçmişten bahsedilirken "Tunceli" sözcüğü kullanılıyor. "Falan kes o tarihte Tunceli'ne gelmiş vs." Peki neden o dönem yöreye verilen ad ya da adlardan biri değil de "Tunceli" gibi 1935 yılında bir yasa ile verilmiş uyduruk isim tercih ediliyor?

---

¹ Bu gün Dersim'de Şekak (Sekak) adını taşıyan ve Kurmanca lehçesini konuşan bir aşiret var. Türkçede ona "Şavak" denilir. Şekak, Dersim'in tek göçebe aşireti olup Evliya Çelebi'nin "Şekaği" olarak not ettiği aşiret ile aynı olması gerekir. Yine bu aşiretin, Türkiye-İran sınırının, İran tarafında yaşamakta olan "Şikak" ile olan isim benzerliği de dikkat çekicidir. Şikak ile Şekak'ın aynı aşiret olduklarını söylemek yanlış olmaz sanıyorum.

Yine Kemal Kılıçdaroğlu'nun köyünden bahsedilirken de "Ballica" deniliyor. Oysa o yörede bu adı taşıyan herhangi bir köy yok. Kılıçdaroğlu'nun köyünün ismi onun halkının dilinde "Bolcîye" dir. "Ballica" bu köyün Türkçeleştirilmiş adıdır. Ayrıca programda dile getirildiği gibi Kurêşan'ın "Gaziler" diye bir kolu da yok. Öyle anlaşılıyor ki program yapımcıları aşiretin "Qazîyan" kolunu bir çırpıda kendi dillerine yani Türkçeye uyarlayıp "Gaziler" yapmış ve halka da öyle sunmuşlar. "Bilime ve tarihe saygı" dediğin böyle olur!!

Kurêşanlı olduğu söylenen Zabit Güler adındaki konuşmacı Kurêş'ın Horasan'dan geldikten sonra Nazimiye'nin "Zeyrek" köyüne yerleştiğini söylemiş. Oysa bu ilçenin "Zeyrek" adında bir köyü yok. Bu isme yakın "Soyreke" diye bir köy var ama Kurêş'ın orada kalmadığı biliniyor. Kurêş'ın başlangıçta bugünkü Karakoçan'a bağlı "Çeleqas" köyünde kaldığı daha sonra ise "Zêve"ye gittiği, Kurêşan mensupları şurada kalsın Dersim'de doğup büyümüş sıradan birinin bile rahatça bilebileceği bir şey. Kurêş'ın kışın hayvanlarını beslediği yer yani "gome"si ise "Zargovit"tir.

Alaettin Keykubat için "Paşaköy'de oturuyordu" demek te gerçeğe uygun düşmüyor. Çünkü o yörede bu adı taşıyan herhangi bir köy mevcut değil. Efsanede Keykubat'ın bugünkü Depe (Karakoçan)'a bağlı "Baxên"e geldiği söylenmektedir.

Diğer taraftan Soner Yalçın yukarıda adı geçen Zabit Güler'den bahsederken, ona "Kureyşan Ocağının son temsilcilerinden" diyor. Oysa Zabit Güler ya da bir başkasından "Kurêşan'ın son temsilcilerinden biri" diye bahsetmek için herhangi bir neden yok. Kurêşan oldukça büyük bir aşirettir. Bugün olduğu gibi yarın da kendisini temsil edebilecekler çok olur.

Ayrıca Kurêşan mensuplarına Dersim'de "dede" denmez. Onların Dersim halkı arasındaki dini sıfatları "pîr" ve "rayver/rayber/rêber" dir. "Dede" asıl olarak Dersim'e göre daha batıda olan Aleviler arasında kullanılan, bu arada Dersim'in batısında da rastlanılan bir terimdir.

"Kurêşan'ın Kolları!"

Soner Yalçın, Prof. Yalçın'ın aynı programda söylediklerini esas alarak "Kureyşan ocağına bağlı 12 kol vardı" derken de yanılıyor. Sözü edilen TV programında sayılan ve Hürriyet yazarının da yazısına aldığı kabile ve aşiretler Kurêşan Ocağının kolları değil, Kurêş'e bağlanmış, ona çiralık vermesi kararlaştırılmış olanlardır. Bu kabile ve aşiretlere mensup olanlar Kurêş soyundan gelenlere taliplik bağı ile bağlıdırlar.

Yalçın televizyondaki programda bahsi geçen bir şecereye dayanarak söz konusu aşiret ve kabilelerin adlarını şu şekilde sıralıyor:

- 1) Delsinler-Delihasanlar kabilesinden Horembey adıyla anılan oymağın başı Cafer
- 2) Alan kabilesinden Burkent oymağı ve başları Teymur
- 3) İlyas kabilesinden Han adıyla tanınan oymağın başı Hüseyin
- 4) Milli kabilesinden Bozkır oymağının başı Muhammed
- 5) İzol kabilesinden Üç Ayak oymağı ve başları Abdullah
- 6) Haydaran kabilesinden Bedirhan oymağı ve başları Ali
- 7) Karsan kabilesinden Hançer oymağının başı Mustafa
- 8) Lal kabilesinden Baykara oymağından İbrahim
- 9) Çakır Tahir kabilesinin başı Mahmut
- 10) Dedo kabilesinden Börek Uzun oymağı ve başları Muhammed

- 11) Zurvet kabilesinden Duvar Dana oymağından Yusuf
- 12) Medin kabilesinden Dik Kınalı oymağın başı Abbas

Buna karşılık Seyyid Kekil tarafından yayınlanan, Arap alfabesinden Latin alfabesine çevrilmiş noter tasdikli şecerede aynı liste şu şekildedir²:

- 1- Zükûr ile isimlenmiş Millî kabilesinden Muhammed Tâlib
- 2- Üçayak ile isimlenen İzol kabilesinden Abdullah
- 3- Derkûni " " Haydar kabilesinden iki bölük lakaplı Ali Tâlib
- 4- Hançêre " " Karsan kabilesinden Mustafa Tâlib
- 5- Lefi Kara " " Lâl kabilesinden İbrahim Tâlib
- 6- Verek " " Arap Tahir kabilesinden Mahmud Tâlib
- 7- Eyvânî " " Dada kabilesinden Fahri Tâlib
- 8- Kılan " " Zudolyan kabilesinden Yusuf Tâlib
- 9- Kolâtıya " " Merdini kabilesinden Abbas Tâlib
- 10- Hanevar " " İlyas kabilesinden Hasan Tâlib
- 11- Verek Yudan " " Alan kabilesinden Teymur Tâlib
- 12- Üksek Dağ " " Desinler kabilesinden Cafer Tâlib

Yeri gelmişken iki liste arasında göze çarpan bazı farklardan kısaca bahsetmekte yarar olduğu kanısındayım.

Soner Yalçın'ın yazısında yer alan listenin;

1. sırasındaki "Delsinler", Seyyid Kekil'in listesinde "Desinler"dir. (Daha sonra da değinileceği gibi, bunun aslının "Dêsıman", Türkçesi: "Desimler" olması gerekir.)
2. sırasında, "Alan Kabilesinin Burkent Oymağı" deniliyor. Seyyid Kekil'in yayınladığı listede ise "Burkent" sözcüğü yok, bunun yerine "Verek Yudan" var.
3. sırasında, "İlyas Kabilesinden Han oymağı" denirken Seyyid Kekil'in listesinde "Hanevar ile isimlenen İlyas kabilesi" şeklinde bir tanımlama var.
4. sırasında "Milli kabilesinden Bozkır oymağı" deniliyor. Oysa Seyyid Kekil'in listesinde "Bozkır" adı yok, bunun yerine "Zükûr" var,
6. sırasında Haydaran kabilesinden "Bedirhan Oymağı", Seyyid Kekil'in listesinde "Derkûni lakabı"dır.
7. sırasındaki Karsan Kabilesinin "Hançer Oymağı", Seyyid Kekil'in listesinde lakap olarak "hançere" şeklinde geçer.

---

² Kureşanlı Seyyid Kekil Peygamberler İle Seyyidlerin Şecereleri ve Aşiretlerin Tarihi, Hans und Sigrid Verlag und Vertrieb, Köln, s. 215

a) Seyid Kekil'in yayınladığı listenin 1. sırasında daktilo ile yazılmış olan "Xînitzan" ya da "Xînitân" (tam okunamadı) sözcüğünün üzeri kalemle çizilmiş ve yerine "Karsan" yazılmış
b) 5. sıradaki "Loî" sözcüğünün orta harfi olan "o" ise yine kalemle yazılmış
c) 7. sıradaki "Muhammed" adı kalemle eklenmiş
d) 11. sırada, "Şavak"ın üzeri kalemle çizilip "Alan", "Timur"un üzerine ise "Teymur" yazılmış

8. sırasındaki "Lal Kabilesi", Seyyid Kekil'in listesinde ">Lol kabilesi"dir,
9. sırasındaki "Çakır Tahir", Seyyid Kekil'in listesinde "Arap Tahir"dir,
10. sırasındaki "Dedo kabilesi" Seyyid Kekil'in listesinde "Dada kabilesi",
"Börek Uzun oymağı" ise lakap olarak "Eyvânî"dir,
12. sırasındaki "Medin" kabilesi, Seyyid Kekil'in listesinde "Merdini", "Dik Kınalı
Oymağı" yine lakap olarak "Kilotya"dır.

Buna ek olarak;

- a) Hürriyet'teki listesinin 5. sırasında yer alan "İzol" kabilesi, Seyyid Kekil'in listesinde de aynen yer alıyor.
b) "Zurvet kabilesinden Duvar Dana oymağı" şeklinde bir tanımlama ise yok. Bunun yerine "Kılan" lakabını taşıyan "Zudolyan Kabilesi" ismi yazılıdır.

Her iki liste arasında parmak basılması gereken önemli bir fark ta şudur:

Hürriyet'te yer alan listede "oymak" olarak yazılmış adlar Seyyid Kekil'in yayınladığı şecere metninde "lakap" şeklinde yer almaktadır. "Oymak" sözcüğü ise hiç geçmiyor. Örneğin:

Hürriyet'teki listenin ilk sırasında "Delsinler-Delihasanlar kabilesinden Horembey adıyla anılan oymağın.." cümlesi, Seyyid Kekil'in yayınladığı şecerede "Üksek Dağ ile isimlenen Desinler kabilesi..." şeklindedir.

Türk araştırmacılar "Türkleştirme uğruna" aslında var olmayan adlar eklemekle yetinmedikleri gibi "lakabı" "oymak" yapmakta da bir sakınca görmemişler anlaşılır.

Seyyid Kekil, "...isimleri yazılı bulunan on iki Kürd aşiretinden başka şecerenin 4/A ve 5. sayfelerinde kayıtlı bulunan dokuz Kürd aşireti de sonradan gelerek Seyyid Kureş'e "Tâlib" olmuşlardır" diyor ve bu aşiretlerin adlarını şu şekilde sıralıyor³:

Bertami kabilesinden	Molla Abdullah
Has	" Molla Ali
Temriş	" Molla Mahmud
Badl	" Molla Kasım
Saçak Zir	" Molla Ali
Hemlazal	" Molla Ahmed
Zaza	" Molla Nebi
Kaşir	" Molla Reşo
Çalfar	" Molla İbrahim

Diğer taraftan bu şecerede adı geçen aşiretlerden çoğu bugün de aynı yörede aynı adlarla varlıklarını sürdüren Kürt aşiretleridir. Üstelik Alevilik inancına uygun olarak Kurêşan ile aralarında hala da dinsel bağ var. Kurêşan mensupları pir ve rehber, söz konusu aşiretlerin mensupları ise taliptirler.

³ Seyyid Kekil, age. S. 242

Örneğin: Alan, "Mili" diye geçen Milan, İzol (İzolan), Haydaran (Heyderan), Karsan ya da Karsanan, Badl (Badilîyan) aşiretleri bakımından durum böyledir.

"Zaza" günümüzde bir aşiret adı değil, Kırmancca (Zazaca) konuşan Kürtler için daha çok ta yabancılar tarafından kullanılan genel adlardan biridir.

Yine Seyyid Kekil tarafından yayınlanan şecerede "Desinler" diye bir aşiret adı geçiyor ama yörede bu adı taşıyan herhangi bir aşiret mevcut değil. Buna karşılık, Doğu Dersim'de yerleşik bazı aşiretlerin ortak adının, halk arasında "Dêsiman" (Dêsimû, Dêsimo) olduğu bilinmektedir. Nitekim 16. yüzyıla ait Osmanlı tahrirat defterlerinde de "Ekıradı Dersim" (Dersim Kürtleri) adı geçmektedir.⁴ Sonraki yüz yıllara ait resmi ve resmi olmayan başka kaynaklarda da aynı ada rastlanılıyor.

Buradaki "Desinler" ile kastedilen, söz konusu aşiretler grubu olmalı. Bir diğer ihtimal de, o dönem "Dêsim" adını taşıyan bir tek aşiretin var olması, bu aşiretin daha sonra çoğalarak kollara ayrılması ve her kolun ayrı birer aşiret haline gelmeleridir. Zaten halk arasında "Aşîrê Dêsimî" (Dersim Aşiretleri) olarak adlandırılan bu aşiretlerin tamamı, günümüzde de talip olarak Kurêşan mensuplarına bağlıdırlar. Yeri gelmişken, burada aşiret ve kabile adlarının sonunda yer alan "ler" ekinin de Kürtçede bir çoğul soneki olan "an"ın çevirisi olduğunu belirtelim.

Mehmet Şerif Fırat ise önsözünü 1960 cuntasının lideri Cemal Gürsel'in yazdığı ve o zaman Milli Eğitim Yayınları tarafından basılan, devlet eliyle parasız olarak dağıtılan yukarıda bahsini ettiğimiz kitabında, "Desinler" adını "Delisenler" şeklinde yazıyor. Sayfanın altına düştüğü dipnotta ise bu kez onu da değiştiriyor ve "Delisenler"i "Delihanlar"a çeviriyor. Yani, aynı adı, aynı sayfada iki kez tahrif ediyor.⁵

Listede "Lal" diye bir aşiret adı yer almaktadır ki Dersim'de bu adla bilinen herhangi bir aşiret yok. Bu, büyük ihtimalle kısaltılmışı "Lol" olan "Lolan" aşiretidir. Lolan aşiretinin pir ve rehberleri bugün de Kurêşanlılardır.

Seyyid Kekil, listede adı geçen "Bertami"nin, günümüzde adı "Beritan" olan aşiret olduğunu belirtmektedir.

Beri taraftan, Kürtler aşiret ya da kabile adlarından bahsederlerken "oymak" sözcüğüne yer vermezler. Daha doğrusu kendi dillerinde bulunmayan bu sözcüğü doğal olarak kullanmıyorlar. "Oymak" sözcüğü, Türk yazarlarca kullanılan bir addır.

Daha sonra vereceğimiz somut örneklerden de anlaşılacağı gibi, konuya eğilen Türk "bilim adamları" akılları sıra dersimlilerin "Türkmenliklerini" ispat etmeye çabalarken, belgeleri en kaba yöntemlerle tahrif etmekte, onlara keyfi eklemeler yapmakta ya da işlerine gelmeyen şeyleri çıkarmakta tereddüt göstermiyorlar. Resmi "bilim adamı" Kemalistlerin 87 yıllık değişmez çalışma yöntemi budur.

Tartışmalı Bir Şecere ve Kurêş

Bu satırların yazarı şecerelerin tarihi konuları açıklığa kavuşturmak bakımından esas alınması gereken belgeler oldukları kanısında değil. Şecereler, ilgili dönemlerde, çoğunlukla da politik nedenlerle ve çıkar ilişkilerine göre düzenlenmiş, gerçek dışı hayali bilgilerle dolu belgelerdir. Bu bakımdan folklorik değeri dışında onlara herhangi bir rol yüklemek yanlış olur. Ancak üzerinde durduğumuz konuda, bir şecereden bahsedildiği ve üstelik te temel kaynak olarak gösterilmek istendiği için biz de ister istemez onunla ilgili ve onda yer alan kimi bilgileri okuyucuya iletmek durumundayız.

⁴ Prof. Dr. M. Ali Ünal, 16. yüzyılda Çemişgezek Beyliği, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s.85

⁵ M. Ş. Fırat, Doğu İlleri ve Varto Tarihi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.77

Xormekan (Khormekan) aşireti mensubu Vartolu Mehmet Şerif Fırat ile Kurêşan mensubu Sey Kekil (Seyyid Kekil)'in bahsettikleri bir şecere var. Aşiret adlarına bakılırsa Hürriyet yazarının bahsettiği şecere ile bu şecere aynıdır.

Fırat, var olduğunu söylediği şecerede "Horasan'dan gelen 12 Türk aşireti"nin adlarının geçtiğini söylüyor.⁶

Ne var ki yazarın sözünü ettiği şecereden herhangi bir alıntıya yer vermemesi dikkat çekicidir.

Acaba M. Şerif Fırat iddialarına kanıt teşkil edebilecek derecede önemli bir belgeden neden bir tek paragraf bile kitabına almıyor? Bence bunun nedeni iddia edildiğinin tersine, şecerede Horasan, Türk ya da Türkmen sözlerinin geçmemesidir. Ayrıca aşiret ve kabile isimleri de onun yazdığı gibi değil. Fırat müdahale etmiş, onları Türkçeleştirmek ya da Türkçeye uygun forma dönüştürmek amacıyla değiştirmiş. Büyük ihtimalle böyle yaptığı için de şecerenin orijinal metnini yayınlamaktan kaçınmış.

Buna karşılık Kurêşanlı Sey Kekil yukarıda sözü edilen kitabında, söz konusu şecereye yer veriyor. Bu şeceredeki aşiret adları ile M. Şerif Fırat'ın verdiği adlar arasında da hemen göze çarpan bazı farklar var. Diyelim ki şecerenin bir tanesinde var olan ama ötekisinde bulunmayan ya da farklı şekillerde yazılmış aşiretler mevcut.

<u>Seyid Kekil'in yayınladığı şecere'de:</u>	<u>M. Şerif Fırat'ın listesinde:</u>
Desinler	Delisenler
Şavak	Alan
İlyas	Ba-İlyas
Xinitan	Karsan
Arap Tahir	Çakır Tahir
Zudolyan	Zor Veliyan
Merdini	Merdis

Yine Seyyid Kekil'in yayınladığı şecerede yer alan bazı kabile isim ve lakapları bakımından da Sey Kekil'in listesi ile M. Şerif Fırat'ınki arasında fark bulunuyor:

<u>Seyyid Kekil'in verdiği listede:</u>	<u>M. Şerif Fırat'ın verdiği listede:</u>
1) Alan aşiretinin lakabı: " <i>Verek Yudan</i> "	" <i>Burkent Budan</i> "
2) Dada'nın lakabı " <i>Eyvani</i> "	" <i>Börek Uzun</i> "
3) Lâl'(Lol)'in lakabı olan " <i>Lefi Kara</i> "	" <i>Yörük Uzun</i> "
4) Merdini'nin lakabı " <i>Kolatya</i> "	" <i>Külah Dik</i> "
5) Zudolyan'ın lakabı " <i>kılan</i> "	" <i>Duwardelen</i> "
6) Milli'nin lakabı " <i>Zükûr</i> "	" <i>Bozkır</i> "
7) Desinler'in lakabı " <i>Sülbüsen</i> " ⁷	" <i>HurêM Began</i> "

⁶ M. Ş. Fırat, age., s.77

⁷ "Dêsîmî" ya da "Aşîrê Dêsîmî" ismini taşıyan aşiretlerin yaşadıkları bölgede, yüksekliği 3000 m. yi bulan ve aynı zamanda ünlü bir ziyaret olan "Sulvîs" ya da "Sulbîs" dağı var. Şecerede, "Sülbüsen" adının önünde "üksek dağ" ve "üskek dağ" ibaresinin yer alması da dağın bu niteliği belirtmek için eklenmiş olmalı

1. Listede de görüldüğü gibi yer ve grup adlarını Türkçeleştirme Fırat'ta da açıkça göze çarpıyor.

2. Şecerede Kurêş ve Dersim'deki bir başka evliya olan Bamasur'un isimleri geçmez. Adına şecere düzenlenen kişi, "Şeyh Mahmud'u Kebir"dir. Aynı kişi için "Dewrês Gewr" ya da "Derviş Beyaz" adları da kullanılmaktadır.

3. Yukarıda da değindiğimiz gibi şecerede Horasan ve Türk sözcüklerine rastlanmazken Seyyid Şeyh Mahmud-u Kebir'in soy ağacı, Hacı Bektaş-ı Veli'ye, oradan Şii İmamı Musay-i Kazım'a ve oradan da Hz. Hüseyin'e bağlanıyor.

4. Dersim'de halk arasında anlatılan Kurêş ile ilgili bir başka efsanede ise "Kurêş"ın yanı sıra "Bamasur" da baş kahramandır ve dinsel hiyerarşi bakımından da ondan, Kurêş'ten daha üstündür.

Halkın anlattığı efsanede sır ve kerametini sınamak amacıyla, Kurêş'i fırına atan kişi Alaettin Keykubat, kimilerine göre ise onun bir bürokratıdır. Kurêş fırına girerken Keykubat'ın çuhadarının kolundan tutuyor ve onu da kendisi ile birlikte sürükleyip götürüyor. Günler sonra sapasağlam dışarıya çıktıklarında halk, çuhadarın giysilerinin yapışmış olan kül nedeniyle grileştiğini görüyor. O günden sonra yörenin insanları ona "Dewrês Gewr" diyorlar. Gewr o yörede Kürtçe'nin her iki lehçesinde de gri anlamına gelmektedir. Buna karşılık Semsûr (Adıyaman)-Maraş yöresi Kürtçe'sinde bu sözcük "beyaz" demektir. Kurêş ile birlikte yanmadan fırından çıkmış olması onun da ermiş biri olarak kabul edilip saygı gösterilmesine neden oluyor.

Şecerenin Seyyid Kekil tarafından yayınlanan kopyasında Seyyid Şeyh Mahmud-u Kebir'in yani Dewreş Gewr'in kerameti Sultan Murat döneminde sinanıyor gözükürken, halk arasında anlatılan efsane ondan yüz yıllarca öncesine, Selçuklu Sultanı Alaettin Keykubat dönemine aittir.

Yine yayınlanan nüshada şecerenin tasdik edildiği dönemler ile ilgili olarak ta şu ilginç satırlara rastlıyoruz:

*"Bu şecere-i mübareke ilk defa İmam'ül-Hümam, şehitler sultanı Hazreti Hüseyin (Radiyallahu Anhu)'nun neslinden başlayarak, nesilden nesile, göbekten göbeğe, On İki İmam bitinceye kadar kaydedilmiştir. Sonra yine nesilden nesile, göbekten göbeğe Hisn'î -Mansur (Adıyaman)'da ikamet eden tekke sahibi-dünya ve ahrette bilinen- meşhur Seyyid Şeyh Mahmud'a kadar ehl-i Din ve yakın âlimleri huzurunda, sahih eserlere dayanılarak kaydedilmiştir."*⁸

Şecerenin yazıldığı tarihler ile ilgili olarak ta şöyle söyleniyor:

*"Bu mübarek şecereyi Şeyh Mahmud'u Kebir Sultan Murad Han zamanında eski nüshasından istinsah etmiştir. Bu menşur (Şecere) ilk defa, 150, sonra Medine-i Münevverede 250, sonra Bağdat'ta 380, sonra İstanbul'da 540, sonra ... 'da⁹ 670, sonra Gelibolu'da 860, sonra Bağdat'ta 940, sonra İstanbul'da 1000 senelerinde yazılmıştır."*¹⁰

Burada yer alan tarihlerin Hicri Takvime ait olduğunu unutmamak gerekir.

Şecere İle İlgili Farklı Görüşlerden Örnekler

Yukarıda da değinildiği gibi Dersim'de halk arasında anlatılan efsaneye göre Alaettin Keykubat döneminde fırına atılarak kerameti sinanan kişi, Kurêş'tir. Bu konuda herhangi bir tereddüt yok.

⁸ Seyyid Kekil, age. s. 14

⁹ "sonra" kelimesini izleyen noktalar (...) S. Kekil'in kitabındaki metinde var. Ancak, noktaların konmasının nedeni ile ilgili herhangi bir açıklama yok. Muhtemelen, şecerenin 670 yılında tasdik edildiği yerin adı okunamamış.

¹⁰ Şecere, Seyyid Kekil, age. s. 224

Sultan Murat zamanında düzenlenen nüshada ise Kurêş'in adına rastlanmıyor. "Kerametleri görülen" ve adına şecere düzenlenen kişi Seyyid Mahmud-u Kebir'dir.

Dewreş Gewran mensubu Metin Küçük şecerenin "Kurêş" ile ilgisi bulunmadığını, onun kendi atalarına ait olduğunu söylüyor. Küçük ayrıca şecerenin M. Şerif Fırat'a da kendileri tarafından verildiğini, onun ise tahrifat yaptığını, gerçekte var olmayan kimi şeylerden bahsettiğini belirtiyor:

"... Seyyid Cafer benim dedemin kardeşidir. M. Şerif Fırat Feran* aşiretinin önde gelenlerinden biridir, ben kitap yazacağım diye Seyyid Cafer'den şecereyi getirip kendisine okumasını istiyor. Seyyid Cafer M. Şerif Fırat'ı yemine vurduruyor ve 'Sen gerçekleri yazarsan ben sana şecereyi getirip okurum' diyor. Sonra şecereyi getirip kendisine belli yerlerini okuyor. Bakıyor ki M. Şerif Fırat'ın niyeti kötü, kendisine beddua edip şecereyi kapatıp, götürüyor. Bu da buna kızarak şecereyi tümüyle okumamasına rağmen kendi yorumlarını şeceremmiş gibi kitabına yazıyor. İşin ilginç yanı, şecerede çok açık ve net bir şekilde şecerenin Derviş Beyaz'a ait olduğu yazılı olmasına rağmen M. Şerif kendi kafasından getirip Kureyş ve Baba Mansur'u eklemiştir."¹¹ Buna karşılık Seyyid Kekil, aynı kanıda değil. Ona göre şeceredeki "Mahmud" ismi, Kurêş'in lakabıdır ve bu belgede adı geçen kişi de ondan başkası değil:

"Seyyid Kureş'in adı: "Kurêş", Künyesi: "Mahmud"dur. Doğum tarihi: HİSN-I MANSUR (Adıyaman) Hicri 535 / Miladi 1141'dir."¹² Yine Seyyid Kekil'e göre, Kureş, Seyyid Şey Mikail'in oğludur ve Moğol saldırılarının artması üzerine Hısn-ı Mansur (Adıyaman)'dan göç ederek Dersim'in Çeleqas köyüne gelmiş, oradan da Zêve'ye gitmiş.

Açıktır ki şecerede yazılanlar esas alındığında, Metin Küçük haklı sayılır. Çünkü bu belgede Kurêş'in adı geçmiyor. Beri taraftan bu şecere Sultan Murat zamanında düzenlenmiş iken, halk arasında anlatılan Kurêş ile ilgili efsane ondan yüzlerce yıl eskiye aittir. Metin Küçük'ün bu noktayı gözden uzak tuttuğu anlaşılıyor.

"Şecere Sahifesi 19/a:

g. 671'de Nar'a gittiği (M. 1273):

"Vaktaki Dewrêş Gewr (Seyyid Şeyh Mahmud) bir çuhadar maen himmet edüp, ateşe götürdü. Ateşten çıktıktan sonra, Murat Han sual eyledi ki:

"Ey çuhadar sen ne gördün?" Çuhadar:

"Benim sultanım, benim gördüğümü sen dahi görseydin vücudun eriyüp mahûm olurdu. Ama Seyyid Şeyh Mahmud'un himmetiyle, bana bir şey olmadı. Ben dahi, ol kadar bir od içinde bir yeşil çimenli yerdir. Gül, sosun, reyhan ve akarsular ve bir yanda kar ile buz çoktu. Ve (Seyyid Şeyh Mahmud'un) kendüsi bir a'la beyaz köşkün üstünde bir kuş gibi otururdu. Asla ateş namında bir şeyler görmedim." Deyu, sultandan rica edüp, Dewrêş'den ayrılmadı vesselam. İsmi, Mehmed ağa idi.

j. Bu silsile-i şeri fanin aslı Hısn'ı-Mansur (Adıyaman¹³)'dan gelmedir. Sultan,¹⁴ Seyyid Şeyh Mahmud (Dewrêş Gewr)'u huzuruna kabul edüp, ondan sahih bir keramet isteyince, dağ gibi odunlar toplandı. Dewrêş Gewr içine girdi. Odunlar ateşlendi. Ateş yedi gün

¹¹ Xal Çelker, Metin Küçük ile röportaj, Pêseroka Zon û Kulturê Ma., amor 12, Paiza virêne 1998, s.110-112. M. Özcan Öyküleriyle Dersim Ağıtları, Kalan Yayınları, 2002, Ankara, s. 72

¹² Seyyid Kekil, "Peygamberler ile Seyyidlerin Şecereleri ve Aşiretlerin Tarihi" s.11

¹³ Şecerenin yazıldığı dönemde "Adıyaman" ismi mevcut olmadığına göre, her ne kadar herhangi bir açıklayıcı not yoksa da, parantez içerisindeki "Adıyaman" adını, Arap alfabesinden latin alfabesine çeviren kişi veya yazarın kendisi tarafından eklenmiş olması

¹⁴ Seyyid Kekil'in kitabında burada bir kelimenin üzeri karalanmış

devam etti. Sonra Seyyid Şeyh Mahmud (Dewrês Gewr) salimen bi sanin silsilenin isnadıyla (ateşten) çıktı. Tıpkı Hazreti İbrahim'in ateşten kurtulduğu gibi.

Bu kerametinden dolayı (Seyyid Şeyh Mahmud (Gewr) lâkabıyla lâkaplandı. Kerameti çoktur. Allah onu affetsin."¹⁵

Halk arasında Kurêş hakkında anlatılan efsanede "Gewr" lakabı Kurêş'in kendisiyle birlikte sürükleyip fırına götürdüğü, sonra ise sapasağlam çıkan çuhadar için kullanılırken, üstteki paragrafta da görüldüğü gibi yazılı şecerede bu lakap Seyyid Şeyh Mahmud'un kendisine veriliyor.

Beri taraftan, şecerede adı geçen aşiretlerden bugün hala bölgede varlıklarını sürdürenlerin bulunduğunu ve bunların Kurêşan aşiretinin talipleri olduğunu yukarıda belirtmiştik.

O halde düşünmek gerekir; şecerede Seyyid Mahmud'ul Kebir (Dewrês Gewr)'e bağlanan söz konusu aşiretler, neden bugün hala Dersim'de yaşamakta olan Dewreş Gewran mensuplarının değil de Kurêşanlı pir ve rehberlerin talipleri midir?

Dersim Alevilerinin ibadetinde Dewrês Gewr'in adına hemen hemen hiç rastlanmazken, Kurêş ve oğlu Bava Duzgın ona damgasını vuran evliyalar arasındalar. Gerek cem esnasında gerekse cem dışındaki dualarda Kurêş'in Çeleqas'ta ateş dolu fırından sağ çıkması, kış ortasında bostan yetiştirmesi, Bava Duzgın'ın yine kış ortasında hayvanlar karnını doyursun diye ağaç yeşertmesi, Kurêş'in kurtları, Kurêş'in kutsal çubuğu ya da değneği, Duzgın'ın bu adla anılan dağın zirvesindeki mağaraya kapanıp 40 gün dua ettikten sonra ortadan kaybolması vs. ile ilgili olanlar dilden düşmeyen ibadet ve dua metinleridir.

Dinsel hiyerarşide en üst sırada yer almasalar da Kurêşan sıradan halkın pir ve rehberleri olmakla en güçlü kitle bağlarına sahip dini grup ve aşirettir. Sosyal alanda olduğu kadar politik ve idari rol bakımından da durum bu çerçevededir.

Bu konu ile ilgili olarak ister istemez insanın aklına şu soru takılıyor. Acaba değişik dönemlerde, biri Kurêş biri de Dewrês Gewr için anlatılmış ya da yazılmış aynı içerikte iki ayrı şecere mi söz konusudur? Yoksa Seyyid Kekil'in ileri sürdüğü gibi şeceredeki Seyyid Mahmud-ul Kebir Kurêş'in öteki adı mıdır, üzerinde durmak gerekir. Bence ilk ihtimal akla daha yatkın gözüküyor.

"Heft Kurêş" ve Kurêşan Aşiretinin Kolları

Dersim'de o yörede yaşamış Heft Kurêş (yedi Kureş)'ten bahsedilmektedir. Seyyid Kekil'e göre Kureş'in Çeleqas'tan sonra yerleştiği Zêve ya da "Dewa Kureşan / Dewa Kurêşû" köyünde, söz konusu "Heft Kureş" (Yedi Kureş)'e ait mekan ve dergahlar var:

"... Yörede bulunan Kürd halkları arasında, bu Kureş'lere "Heftan", bunların mekanları ile dergâhlarının bulunduğu mahal'e de; "Hewşê Dewe" denilmektedir.

'Heft Kureş'in, hefti de; Zêve köyünde oğullar ve torunların sahibi olduktan sonra, Hisn-ı Mansur'a gitmişlerdir. Nedeniyse, dedeleri ve atalarının türbeleri ve mezarlarının orada olmasındandır."¹⁶

Seyyid Kekil, bununla da kalmıyor, "Heft Kureş" (Yedi Kureş)'in adlarını da sıralıyor. Buna göre;

"Birinci Kureş¹⁷: Kureş, Hacı Kureş ya da Seyyid Şeyh Mahmud-u Kebir olarak bilinen 1. Kureş. Yazar, 1. Kureş'in 1141 yılında dünyaya geldiğini ve olan türbesinin

¹⁵ Kureşanlı Seyyid Kekil, age. s. 239

¹⁶ Seyyid Kekil age. s.15

¹⁷ Burada adı geçen kollar, günümüzde de Dersim ve çevre bölgede varlıklarını devam ettirmektedirler.

"Gaziantep'e bağlı Cingife (Yavuzeli) ilçesinin Zarar (Yukarı Kayabaşı)" köyünde olduğunu söylüyor.

İkinci Kureş: Adı Abdullah, lakabı Kureş

Üçüncü Kureş: Adı Ali, lakabı Kureş

Dördüncü Kureş: Adı İsmail, lakabı Kureş

Beşinci Kureş: Adı Hüseyin, lakabı Kureş

Altıncı Kureş: Adı Ali, lakabı Kureş

Yedinci Kureş: Adı Mahmud, lakabı Kureş." 18

Soner Yalçın'ın bahsi geçen yazısında, "Kemal Kılıçdaroğlu'nun ailesi, Kureşan Ocağı'nın Haydaran Aşireti'ne mensuptu" demesi de gerçeği yansıtmıyor. Ne Haydaran/Heyderan, Kurêşan'ın bir koludur, ne de Kılıçdaroğlu Haydaran mensubudur. Haydaran, "Aşîrê Dêrsimî" (Dersim Aşiretleri) denilen gruba mensup olup dinsel olarak Kurêşan mensupları ile aralarında pirlük-rehberlik ve taliplik ilişkisi mevcuttur.

Seyyid Kekil'in, Kurêşan kolları ile ilgili olarak verdiği bilgiler özetle şöyledir:

*"Dersim'de 'Sey Momid' olarak telaffuz edilen 7. Kurêş Seyyid Mahmud'un üç oğlu dünyaya gelir. Bunlar yaş sırasına göre Dewrêş Mewali, Dewrêş Mahmud ve Şah Haydar'dırlar".*¹⁹

Sonradan, Dewrêş Mewali'nin bir oğlu dünyaya geliyor, adı İsmail'dir. Dewrêş Momid (Mahmud) ise 9 oğul sahibidir. Bunlar: Sey Ali, Sey Usên (Hüseyin), Sey Kali, Sey Gulin, Sey Qazi, Sey Şixalî, Sey Mesud, Sey Silêman'lar."

Yine Seyyid Kekil'e göre bugün Kurêşan aşiretinin Dersim'de bulunan kollarının adları, 7. Kurêş'in oğlu Dewrêş Momid (Mahmud)'ın burada sayılan oğullarından kalmaz:

"Dewrêş Mewali'den "Mewaliyo"

Seyyid Ali'den "Aliyo"

Seyyid Hüseyin'den* "Wusêno"

Seyyid Kali'den "Kaliyo"

Seyyid Gulin'den Gulino"

Seyyid Qaziden "Qaziyo"

Seyyid Kudali'den "Kudo"

Seyyid Şixalî'den "Şixo"

Seyyid Silêman'dan "Silêmano" aşiretleri peydalandılar."²⁰

Kimi dersimliler, aşiretin Qazîyan (Qazîyû/Qazîyo) kolunun, Kurêş'in kızının evlatları olduğunu söylemektedirler. Bu kolun asıl adı Şah Haydar olan ve kendi adı ile anılan Duzgın Bava dağında mağaraya girip 40 gün dua ettikten sonra kaybolan "Duzgın"ın evlatları olduklarını ileri sürenler de var.

Yine bir inanişaya göre, Kud da Kurêş'in oğlu değil, vücut sakatlıkları olan evlatlığıdır ki "kud" sözcüğü Kürtçe'nin Kuzey Kürdistan'da konuşulan her iki lehçesinde de (Kırmancca ve Kurmancca) vücut sakatlığı olan, "kötürüm" anlamına gelir.

Kurêşan arasındaki yaygın görüşe göre Kalîyan ile Şixan ayrı değil, aynı koldurlar.

¹⁸ Seyyid Kekil age. s.15

¹⁹ Seyyid Kekil age. s.16

²⁰ Seyyid Kekil age. s.16

Kılıçdaroğlu'nun ailesi bu kola, yani Kalîyan (Kalîyû/Kalîyo) koluna bağlıdır. Ailesine Dersim'de "Çê Cewelî" denir. Kemal Kılıçdaroğlu bu aileden Usivê Usêne Cewelî'nin torunudur.

Dersim'e Yeni Bir Hemşeri: Konya

Hürriyet yazarı Yalçın'ın rehberi Prof. Alemdar Yalçın, 11-12. yüz yıllarda Konya ile Dersim arasındaki sözde yakınlıktan bahsederken şöyle diyor:

"Tunceli ile Konya ilişkisini sözlü gelenekte duyduğumuzda inanmamıştık. İşte bu bizim tarihimizi nasıl ihmal ettiğimizin en önemli göstergesidir. Size bir doktora tezinden bahsedeceğim; 'Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar' Rudi Paul Lindner isimli araştırmacı 1500 tarihli Osmanlı tahrir defterlerine girerek Kureşan Ocağı'nın Konya'daki izlerini ortaya çıkardı. Konya ve Tunceli o zamanlar etle tırnak gibiydi, ayrılmaz iki parçaydı. Kureşan Ocağı'nın bilginler kolu Konya'da yaşıyordu."

Her şeyden önce Prof. Yalçın'ın Rudi Paul Lindner adındaki "araştırmacı"nın tezi ile ilgili söylediklerinin yanına bir soru işareti koymak gerekir diye düşünüyorum. Öyle düşünüyorum çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana Türk devletinin ilgili resmi kurumları Kürt dili, kültürü ve tarihi ile ilgili o kadar çok yalan ürettiler ki onlardan duyduklarımıza inanmamız için herhangi bir neden yok. Yine T.C. devletinin Kürtlerle ilgili gerçek dışı şeyler söylesinler diye hem araştırmacılara baskı uyguladığı hem de gerektiğinde hayali araştırmacılar yarattığı hatta onların ağzından uydurma teoriler yaratıp yaygınlaştırdığı bilinmeyen bir şey değil. Buna, kendi istihbarat elemanlarına propaganda amaçlı tezler hazırlatıp altına "bilim adamı" diye hayali yabancı kişilerin isimlerini yazmak ta dahildir. Yine konu ile ilgili olanlar bu tür kurum ve kuruluşlarda görevli Türk "bilim adamlarının" iktidar sahiplerinden gelen talimatlara uygun olarak hazırladıkları "bilimsel raporlara!" da yabancı değiller. MGK'nun Üniversitelere "hassas" konularda verdiği talimatlara hiç birimiz yabancı değiliz.

Bundan yaklaşık bin yıl öncesi için "*Konya ile Tunceli et ve tırnak gibiydiler*" diyen profesörün elinde hangi kanıtlar var bilmiyorum. Bence burada Dersim kürdüne tarih ve kimlik peyda etme çabasının yeni bir örneği ile karşı karşıyayız. Kemalistler dersimlileri orta Asyalı Türk yaptılar olmadı, horasanlı Türkmen yaptılar olmadı, önce Sümerleri Türk, Kürtleri ve özellikle de dersimlileri Sümerli sayarak "Türklük" yamasını yamamaya çalıştılar olmadı, gün geldi aynı kurguyu Sümerler yerine Etiler üzerine kurdular olmadı, dağda karda gezerken çıkan "kart-kurt" sesinden peydalandılar yine olmadı. Olmadı ama Türk sömürgecileri de huylarından vazgeçemediler. Şimdi sıra Konyalılıkta galiba.

Oysa bahsedilen dönem göz önüne alındığında, Konya ile Dersim için "*et ve tırnak gibiydiler*" diyebilmek için ekonomik, tarihi ve kültürel açıdan herhangi bir özel neden olduğunu söylemek hiç te mümkün gözüküyor.

Öte yandan diyelim ki Prof. Yalçın'ın iddia ettiği gibi Dersim ile Konya bir zamanlar "*et ve tırnak gibiydiler*" denilecek kadar birbirleriyle yakın ilişki içerisindeydiler, bu neyi değiştirir? Kurêşan aşiretinin aslen Türkmen olduğunu mu? Besbelli ki hayır, bunu göstermez. Konya bahsi geçen dönemlerde bir "Bizans Diyarı" öteki adıyla bir "Rum İli"dir. Bu diyarın ünlü Celalettin-i Rumi'si var, o da etnik olarak Türk olmadığı gibi farklılıklara saygı duyan bir hoşgörü, tolerans ve eşitlik savunucusudur.

Sonuç olarak "*Konya-Tunceli akrabalığı*" senaryosu da daha öncekiler gibi Kılıçdaroğlu ile onun koruyucu meleği Hürriyet gibilerinin derdine derman olabilecek türden değil.

Seyit Mahmut Hayrani (Sey Momidê Heyrani) Kurêş midir?

Bu yazının başından beri sık sık bahsi geçen Prof. Dr. Alemdar Yalçın'a ait televizyon programında Kurêş ile Seyyid Mahmud Hayrani'yi aynileştirme çabasına da rastlanıyor.

Dikkat edilirse daha önce, Seyyid Kekil'e ait listede Kurêş ve kendisini izleyen erkek evlatlarından bahsedilirken, Dewrês Momid'in oğullarından Sey Mesud'un çocuklarından ya da torunlarından bahsedilmiyor. Seyyid Kekil onunla ilgili olarak şunları yazıyor:

"Dewrês Mahmud'un oğullarından, Seyyid Mes'ud 13. yüz yılda Dersim'den göç ederek, Akşehir'e gelip yerleşmişlerdi. Orada yerleştikten bir süre sonra da çocuklarını okula gönderdiler.

Seyyid Mes'ud'un oğullarından, "Seyyid Necm'ül-d Din Ahmed ile Seyyid Mahmud (Hayran) ilk ve orta öğrenimlerini tamamladıktan sonra Akşehir'deki medreseye devam ettiler. Bu okulu bitirdikten sonra da, Konya'ya gidip yüksek okula kaydoldular."

Eğer doğru iseler, bu bilgilerden hareketle Kurêş'in kendisi değil ama soyundan Mesut adındaki kişinin Dersim'den ayrılarak Akşehir'e gittiği, oraya yerleşip çocuklarını okuttuğu söylenebilir. Öte yandan değişik kaynaklar Seyit Mahmud-u Hayrani'nin yaşadığı dönem olarak 11. yüz yılı verirken burada verilen tarih 13. yüz yıldır.

Konuyu en iyi inceleyenlerden biri ya da uzmanı olarak tanınan Muharrem Bayar'ın yazdıklarında Seyid Mahmud-i Hayrani adıyla bilinen kişi bu kez tamamen bambaşka bir kimlikle karşımıza çıkıyor. Şöyle diyor M. Bayar:

"İncelediğim Bektaşî Menakıpları Seydi Mahmut Hayrani'yi kendi içlerinde göstermişlerdir. Hemen hemen yazma eserlerde aynı olaylar çok az değişikliklerle anlatılmıştır. Bu olaylardan edindiğimiz bilgilere göre Seydi Mahmut Hayrani XI. y.y. başlarında yaşamıştır. Hayatı hakkında kesin, net ve berrak bir bilgi yoktur. Doğum tarihi belli değildir. Türbesindeki Sandukadaki kitabelerden öğrendiğimize göre; o devir Selçuklu paşalarından Mesud Paşa'nın oğludur. Dedesinin adı da Mahmut'dur. O devrin büyük alimlerinden ders okumuş, büyük velilerince irşat edilmiştir. Yine o devirdeki Akşehir medreselerinden 'Kadı İzzeddin' ve 'Emir Yavi' medreselerinde müderrislik yapmıştır. Nasrettin Hoca'yı okutmuş, büyük Veli Sarı Saltuk'un müşşididir.

(...)

"Bektaşî ananesinin kendilerinden saydığı Mevlana'nın Bektaşî olmadığı gibi; Seydi Mahmut Hayrani de Bektaşî değil, Nakşibendî'dir. Çok sonraları zaviye ve takkesinde Rufailer bulunmuştur."²¹

M. Bayar, S. M. Hayrani'nin Türbesindeki sandukada bulunan kitabeler, onun Selçuklu paşalarından Mesud Paşa'nın oğlu olduğunu ortaya koyduğunu söylüyor. Hangi yönden bakarsanız bakın, bu durumda ya burada bahsi geçen Mesut'un Dersim'den göç ettiği söylenen Mesut olması olanaklı değil. Çünkü Seyit Mahmut Hayrani'nin yaşadığı dönem, 11. yüz yıl başlarıdır. Bu, onun dedesi Mesut'un 10. yüz yılda yaşamış olduğunu ortaya koyar ki Dersim'den göç edip Akşehir'e gittiği söylenen Mesut ile aralarında yüz yıllara varan bir zaman farkı olduğunu ortaya koyar.

Sonuç olarak kimilerince Dersimli Kurêş olduğu iddia edilen Seyit Mahmut Hayrani'nin gerçekte onunla ilgisi yok, o bambaşka biridir. Zaten her ikisinin yaşadıkları dönemler de birbirini tutmuyor.

Beri taraftan Muharrem Bayar onu büyük Veli Sarı Saltuk'un müşşidi olarak gösteriyor ki, bu Dersim'deki dinsel hiyerarşiye de uygun değil. Dersim'de Sarı Saltuk soyundan olanların dinsel hiyerarşideki yerleri Kurêş soyundan olanlardan daha yukarıdadır. Kurêş soyundan olanlar Sarı Saltık soyundan gelenlerin değil, Sarı Saltuk soyundan gelenler, Kurêş soyundan olanların piri, rehberi ya da müşşidi olabilirler.

Bu bakımdan yazar Yalçın ile Prof. Yalçın'ın bin bir dereden su getirerek Seyid Mahmut Hayrani'yi "Kurêşan Ocağı" mensubu, onu da Nasreddin Hoca ve daha başkaları ile akraba yapabilmek için çırpınmaları bir boşa kürek sallama olayıdır. Ayrıca Seyit Mahmut

²¹ Muharrem Bayar, "Nasreddin Hoca'nın etrafındakilerden; Hocası, Müşşidi Seydi Mahmut Hayrani Hazretleri, (?- 667/1269'dan), Pervasız, 22 Şubat 1992", nakleden, Mesut Özcan age. s. 69

Hayrani ile Kurêş aynı kişiler olsalar bile, onların aslen Türkmen olduklarına ilişkin ortada herhangi bir kayıt ve bilgi yok.

Prof. Yalçın bu arada Nasrettin Hoca'nın etnik kimliği ile ilgili olarak ta "*Nasreddin Hoca'nın Türkmenliği konusunda hiçbir araştırmacının kafasında tek soru işareti yok*" diye kestirip atıyor.

Oysa etnik kimlik şurada kalsın, bugün anlatıldığı haliyle böyle bir kişinin gerçekte yaşayıp yaşamadığı bile sorgulanmaktadır. Prof. Yalçın burada yine olanı değil gönlünden geçeni tarihi gerçek diye sunuyor.

Kaldı ki Nasrettin Hoca sadece Türkler arasında bilinen biri değil, bölgenin başka halkları da onu tanıyor, fıkralarını anlatıyor, hatta kendilerinden sayıyorlar. Örneğin, Hoca'nın Kürtler arasındaki adı "Melayê Menşur"dur.

Dolayısıyla da onun için "Türkmen idi" demek bir zorlamadır. Türkmen olabileceği gibi pekala Ermeni, Rum, Süryani, Gürcü, Kürt ya da başka herhangi bir halktan biri de olabilir.

Deylem, Dersim, Horesan ve Zazalar

Hürriyet yazarı Yalçın'ın yazısının bir yerinde de yine şu ilginç satırlar yer alıyor.

"Tuncelili olduğu için Kemal Kılıçdaroğlu'nun kimliği konusunda çoğu kişi nedense önyargılı davranıyor. Dersimlilerin horasanlı olduğunu; Zazaca'nın Kürtçe olmadığını bu sayfada daha önce yazdım. ("Zazaca Kürtçe Değildir" 20.12.2009 Hürriyet). Bakınız, kimsenin etnik kimliğiyle bir sorunum yok, kişi kendini hangi kimlikte görüyorsa öyledir. Benim karşı çıktığım önyargılardır..."

Bir kere "Tuncelili" olduğu için Kılıçdaroğlu'nun kimliği konusunda kim, nerde, nasıl önyargılı davranmış bilmiyorum. Ama bence böyle bir tespitin gerçeğe ilgisi yok.

Öte yandan, Soner Yalçın'ın bahsi geçen tarihte sözünü ettiği yazıyı yazdığı doğrudur. Ben de bilgisizlik ile propaganda ürünü olan o yazıdaki düzmece iddiaları birer birer ele almak suretiyle hak ettiği yanıtı vermiştim.

Yazarın, "*Kimsenin etnik kimliğiyle sorunum yoktur,*" demesini ise samimi bulmak için herhangi bir neden yok. Tam tersine onun birilerinin etnik kimliği ile çok ciddi sorunu var. Ve zaten böyle bir sorunu olduğu içindir ki Kılıçdaroğlu'na soy bulma uğruna böylesine çırpınıp duruyor. Hürriyet yazarı Kürt kimliği ile sorunludur. Devletin bu alandaki sorunu ne ise onunkisi de odur. Zaten aynı satırlarda hiç yeri değilken damdan düşer gibi "*dersimlilerin horasanlı olduğunu; Zazaca'nın Kürtçe olmadığını bu sayfada daha önce yazdım,*" demesi de sıradan bir cehalet örneği değil, asıl olarak art niyete dayalı propaganda amaçlı bir böbürlenmedir.

Beri taraftan, varsayalım ki Kırmanclar (Zazalar), yazarın dediği gibi Horesan'dan gelmiş olsunlar. Peki bu onların Kürt olmadıklarına kanıt teşkil eder mi? Yoksa bilgiç! yazar, Horesan'da bugün hala da oldukça büyük bir Kürt kitlesinin yaşadığından habersiz mi?

Bundan bin yıldan fazla zaman öncesine ait ciddi tarihi eserlerde Dimililerin (Zazaların) Kürt oldukları yazılıdır. Örneğin ünlü Arap tarihçisi Mesudi (ölümü M.S. 956) bunu yazanlardan biridir.

Yine Kürtlerden bahseden digger bir ünlü Arap tarihçilerinden İbnul Esir (M.S. 1160-1234) ile Yaquti de Dimilice (Zazaca) konuşanların Kürt olduklarını belirtirler. Yaquti, 13. yüz yılda yazdığı *Mu'cemu'l Buldan* adlı eserinde Kürtlerden bahsederken "... Kaleleri çok

sağlamdır, Beşnewi, Bohti ve Zewwazan kaleleri birbirleriyle bağlantılıdır. Dimili aşiretlerinden oluşan Kürtler ise daha yüksek dağlarda yaşıyorlar,"²² der.

O tarihlerden bu yana Arap, İran, Osmanlı kaynaklarında, Dimililer yani Zazalar hep Kürt olarak geçmektedir. Rus ve birkaç istisna dışında batılı kaynaklar bakımından da durum öyledir. Daha da önemlisi Kırmancıca (Zazaca) konuşan bu Kürtler, oldum olası kendilerini Kürt olarak görüyor, öyle tanımlıyor, o kimlikle yaşıyorlar. Kürt halkının bu kesimi, son yüz yılda Kürt özgürlük mücadelesinde sürekli yer aldığı için çok ağır bedel ödedi. Hadi diyelim ki Hürriyet yazarının Kırmancılar (Zazalarla)la ilgili olarak bütün bunlardan haberi yok, peki o, Türkiye Cumhuriyeti yöneticilerinin onlarla, onların istem ve mücadeleleriyle ilgili olarak hazırladıkları rapor ve demeçlerinden de mi habersiz?

Kürdolojinin babası olarak kabul edilen V. F. Minorsky, "Kurdi: Zametki i vpeçatliniya" adıyla 1915 yılında Petrograd'da yayınlanan kitabında, Kırmancıca (Zazaca) konuşan Kürtlerin, Kürt olmadıkları şeklindeki görüşlere karşı çıkıyor ve lehçeler arasında var olan farklara rağmen, bunların Kürt olduklarını açık bir şekilde dile getiriyor.²³

Yine Kürtler üzerine araştırmaları ile ünlü Bazil Nikitin ise aynı konu ile ilgili olarak şu belirlemede bulunmaktadır:

"Kürt Dili, birçok lehçeye ayrılmasına rağmen, büyük bir nitelik sürekliliği gösterir ve hiç kuşkusuz İranlı dillerin kuzeybatı grubuna girer. Kürtçe ile Farsça arasında belirlenen ayrılıklar bütün lehçelerde bulunur. V. Minorsky, bundan haklı olarak şu sonucu çıkarmaktadır: Kürtçenin temelinde önemli topluluklardan birinin dili yatmaktadır; genel özellikleri de Kürtlerin yayılışından ve dağlara dağılışından önce oluşmuştu. İlk Med dilinden birkaç özel isim bilinmesine rağmen, İran'ın kuzeybatıdaki lehçelerinin, Med etkisi olmaksızın oluşmasını tasarlamak olanaksızdır.." ²⁴

"...Harput vilayetinde, Dersim bölgesinin yoğun bir Kürt nüfusu olduğunu belirtmek gerekir; Fırat ırmağının iki yukarı kolu arasında bulunan bölgede Kürtler diğer ögelere oranla sekiz kat daha kalabalıktırlar. Bu Kürtler ayrı bir lehçe (Zazaca) konuşurlar ve ayrı bir mezhebe (Ali İlahi) bağlıdırlar ama bu yüzden Kürt toplumunun dışında tutulamazlar..." ²⁵

Daha önce adından bahsettiğimiz ve Kürt dili hakkında ciddi çalışmaları bulunan doğubilimcilerden Soane ise, Kırmancılar (Zazalar) ve lehçeleri hakkında şunları söylemektedir:

"Diyarbakır ve Erzincan dolaylarında yaşamakta olan Zazalar kesinlikle Kürt'türler. Birçokları dağlık bölgelerde yaşayan bu Kürtler cesaretleri ile ünlüdürler. Başları yuvarlak ve vücut kemikleri iridir. Temiz bir ari lehçesi konuşurlar. Bu lehçe ne Mukrilerin ve ne de diğerlerinin lehçesine benzemez."²⁶

Kırmancıca (Zazaca) konuşan Kürtler son yüz yıldaki Kürt özgürlük mücadelesinde her zaman aktif rol üstlendiler ve bu yüzden çok ağır bedeller ödediler. 20. yüz yılın başlarından bu yana kurulmuş yurtsever nitelikteki Kürt örgütlerinin öncü kadrolarına silahlı ya da silahsız olarak verilen mücadeleye bakan herkes bu gerçeği rahatça görebilir. Kaldı ki buna ilişkin pek çok yazılı belge ise arşivlerde duruyor.

Kürtlerin Kırmancıca (Zazaca) konuşan kesimleri içerisinde kendisini Kürt görmeyenlere ilk kez 1980'den sonra rastlanmaya başlandı. Ondan önce bunun bir tek örneği yok. Üstelik o tarihlerde bu işi başlatan da devletti ve o devlet bugün hala da bu işin arkasında duruyor. Bizzat Soner Yalçın'ın da aralarında bulunduğu Kemalist yazarların son yıllarda Zazalara olan aşkları! da bunun kanıtı değil mi?

"Zazaca Kürtçe değil," iddiasına gelince; insan merak ediyor, acaba "dil uzmanı!" Hürriyet yazarı Zazaca'yı biliyor mu? Hayır. Kurmancca'yı biliyor mu? Yine hayır. Peki bunları bilmiyorsa ve konuya ilişkin herhangi bir araştırma çalışması da yoksa bu kadar

²² Yaquti, Mu'cemu'l Buldan, Mısır baskısı, 4. Cilt, s. 415, Vate Kültür dergisi, yıl 2002, sayı 16, s.49

²³ Minorsky, **age.** 4-5

²⁴ Basil Nikitine, Kürtler, Özgün Yayınevi, 2008, İstanbul, s. 40-41

²⁵ B. Nikitine, **age.** S. 96-97

²⁶ Aktaran, M. Emin Zeki, Kürdistan Tarihi, Beybûn Yayınları, 1992, Ankara, s.157

kesin bir yargıya nasıl varabiliyor? Öyle yapıyor çünkü onu ilgilendiren zaten Kırmancı ile Kurmanca'nın ne olup ne olmadıkları değil, o, politik bir hesap peşindedir ve dolayısıyla da o hesabın gerektirdiği şeyleri söylüyor. Evliya Çelebi bile bundan yüz yıllarca önce Kürt dilinin lehçelerini sayarken Zazaca'ya ilk sırada yer verirken, Hürriyet yazarı tüm bunları yok sayma hakkını kendinde bulabiliyor.

Aşağıdaki satırlar onun belgesiz, kanıtsız, keyfe göre tarih yaratmada sınır tanımadığının bir diğer örneğini oluşturmaktadır.

"Kılıçdaroğlu'nun Seyyid olup olmadığını bilmiyoruz. Fakat bildiklerimiz de var: 12 İmamlar ile akraba olduğu düşünülen Kureyşan (Kureyş) Ocağı'nın nasıl Müslüman olduğu belli miydi? Evet, Zerdüşt/Yezidi olan Horasan'daki Deylaman (Dersim) halkı 873'te Müslüman oldu. 917'de ise Caferi Sadık mezhebini / Aleviliği kabul ettiler. 13'üncü yüz yılda Moğol istilasından kaçıp Anadolu'ya geldiler..."

Şunu hemen belirtelim ki yazarın *"Kılıçdaroğlu'nun Seyyid olup olmadığını bilmiyoruz..."* demesi kendisi açısından kabul edilebilir bir zaaf değil. Bilmiyorsa, bunu yakın dostu Kılıçdaroğlu'na sorabilirdi, bugün de sorabilir. Öte yandan, Kurêşan aşireti Daylam'dan mı geldi? Bunu gösteren hiçbir tarihi kanıt yok. Müslüman mıdır? Kimine göre evet, kimine göre hayır. Bana göre değil. Kurêşan, Müslümanlar tarafından hiçbir zaman kendilerinden sayılmayan, mensupları "Rafizi", "kafir" diye horlanıp dışlanan Alevi inancına mensuptur.

Konu ile ilgili ahkâm kesmeyi seven Hürriyet yazarı, Daylam²⁷ ile Horasan'ın yerlerini bile bilmiyor; Daylam'ı Horasan'ın bir parçası gibi gösteriyor. Zahmet edip te bir haritaya baksaydı bunların birbirlerinden ne kadar uzak mesafede iki ayrı ülke olduğunu görmesi zor olmazdı sanıyorum.

Ama resmi tarihçi Hürriyet yazarı bununla da hızını alamıyor, koca Deylem'i Horasan'a taşımakla yetinmiyor, bir kalem darbesiyle "Daylem, (Dersim)" diyerek Deylem ile Dersim adlarının aynileştiriyor, arkasından da "Daylem" ya da dersimlileri alıp bugün yaşadıkları yerlere getiriyor.

Tabii yine ne belge ne de kanıt var ortada. Dersiniz ki tarihçi değil, söylenmesi gerekenleri tekrarlayan bir görevli.

Bu arada yine onun sayesinde "873'te Müslüman olan "Daylem, (Dersim)" halkının 917'de Caferi Sadık mezhebini / Aleviliği kabul ettiğini de öğrenmiş oluyoruz. "İslamiyet'in bir mezhebi olan Caferi Sadık mezhebi"ni sonradan benimsediğine göre, doğal olarak "Daylam" halkının başlangıçta başka bir mezhebe bağlı olması gerekir. Bu da olsa olsa Sünnilik olabilir. Bu mantığa göre "Daylem, (Dersim)" halkı 873 yılında önce Sünniliği benimsemiş, sonradan ondan vazgeçerek 917'de "İmam Cafer mezhebi olan Aleviliğe" geçmiş. Komik ama yazarın ortaya koyduğu tablo tamı tamına bu.

Oysa Selçuklu İmparatorluğu'nun ünlü veziri Nizam-ül Mülk, hükümdar Alparslan'ın taraftarlarına söylediği şu sözleri aktarıyor:

*"Biz, zorla ele geçirdiğimiz bir ülkede bulunan yabancılarız. Biz saf Müslümanız, bu Persler (İraklılar), Deylemlerinkini andıran kötü bir dine sahipler..."*²⁸

Bu sözlerin söylendiği tarih ile Soner Yalçın'ın Deylemlileri Müslüman yaptığı tarih arasında 200 yıl dolayında bir süre var. Diğer bir deyişle 200 yıl sonra bile Alparslan, Deylemlilerin ve bu arada Iraklıların Müslüman olmadıklarına vurgu yaparken, Hürriyet'in yazarı bu işi iki yüz yıl geriye götürmekte sakınca görmemiş.

Soner Yalçın bu arada, resmi "bilim adamı" Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu'na sığınmaktan da geri kalmıyor.

"Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu, 'Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)' adlı çalışmasının 4'üncü cildinde Kureyş Ocağı'nın Oğuzların Bozok kolunun Beğdili boyundan gelen Türkler olduğunu yazıyor..."

²⁷ Doğrusu "Deylem"

²⁸ Hamzeh'ee, "The Yaresan", A Sociological, Historical and Religio-Historical Study of a Kurdish Community, Klaus Schwarz Verlag, 1990, Berlin, s. 55-56

Her şeyden önce benim açımdan Oğuz Türklerinin "Beydili" diye bir kolunun olup olmadığı tartışmalıdır. Resmi tarihçilerin, "Anadolu'daki Türkler" ile ilgili savları gerçek dışılık üzerine kurulu olduğu için onların bu konuda söylediklerini şahsen mutlaka kuşku ile karşılamak gerektiğine inanırım. Bu nedenle de konunun araştırılmaya muhtaç olduğu kanısındayım.

Aslında, T.C. devletinin kuruluş dönemi yaşananlar bir yana, Halaçoğlu, Prof. Dr. ya da bilim adamı unvanına sahip öteki Türk görevlilerin ileri sürdükleri "Kürt aşiretlerinin Türkmenliği" ya da "Türklüğü" görüşü, 1980'den önce yeniden güncelleştirilen ve o tarihten bu yana da sistematik olarak yürütülen propaganda faaliyetinin bir parçasıdır.

Doğrudan veya dolaylı olarak devlete bağlı olan yayınlara şöyle bir göz atmak bile bu gerçeği tüm çıplaklığı ile görmek için yeterlidir. Örneğin, 1979 yılında yayına başlayan "**Türk Dünyası Araştırmaları**" dergisinin ilk sayısında, konuya ilişkin olarak yer alan öneriler, bugün yaşadıklarımızın adeta bir reçetesi niteliğindedir. Şöyle deniliyor söz konusu dergide:

"1- Bir Türk Oğuz boyu olan Doğulu aşiretleri, Türk devletine yani kendi devletine karşı isyana teşvik eden bütün elebaşılar en sert biçimde cezalandırılarak, kitlenin yeni bir maceraya sürüklenmesi önlenmelidir,

(...)

3- Ciddi çalışacak bir enstitü kurularak, Kürt aşiretlerinin Türklüğü konusunda sürekli çalışmalı ve seri yayınlar yaparak, Doğuyu ajanların ve maceraperestlerin tehlikelerinden kurtarmalıdır; dil birliği mutlaka sağlanmalıdır.

4- Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da görev yapacak tüm din adamları, öğretmenler, memurlar ve idareciler özel bir eğitimden geçirilmeli, Kürtlerin Türklüğü konusunda gerekli bilgi ve belgeleri bilerek göreve tayin edilmelidirler.

5- Doğu ve Güneydoğu'daki tüm radyo istasyonları Kürtlerin (Kürtlerin olmalı M.Ç.) Türklüğü konusuna ciddiyetle eğilmeli, Kürt aşiretlerinin Türklüğünü hiç bir şüpheye meydan bırakmayacak yeterlik ve kesinlikle ortaya koymalı, daimi ve gezici tiyatrolar, kütüphaneler ve sinemalarda eğitim konusunda devreye sokulmalıdır."²⁹

Beri taraftan, Kürtlerin Erzincan, Sivas, Tokat yörelerinde yaşayan "Badilî" adında bir aşireti olduğu biliniyor ve edindiğim bilgilere göre bu aşiretin önemli bir kısmı bugün artık asimile olmuş durumdadır. Asimile olmuş olanlar içerisinde geçmişteki Kürt kimliklerinin bilincinde olanlar olsa bile büyük çoğunluğu Türkleşmişler. Türk milliyetçilerinin başka halkların dillerindeki terimleri alıp bazen kendi dillerine çevirerek, bazen de ona yakın olan bir terime uyarlayarak önüne geleni "Türk" göstermekte pek yetenekli olduklarını biliyoruz. Bu durumda insanın aklına ister istemez "Beydili" teriminin "Badilî"den türeyip türemediği sorusu takılıyor.

Buna karşılık tarihçi M. E. Zeki, **Badeli** isminde bir Kürt aşiretinden bahsederken şöyle diyor: "200 aileye varan bu aşiret, Yozgat yakınlarında oturur. Bunların Koreşanlıların bir kolu olduğu biliniyor."

Aynı yazar, Koreşanlı aşireti ile ilgili olarak da şu bilgileri vermektedir: "6270 aileye varırlar. Alevidirler. Kurmanc lehçesi ile konuşurlar. Ekonomik durumları iyidir. Diğer Kürtlerden gelenek ve görenek bakımından farkları vardır. Yerleri Erzincan'ın yakınına düşer. Kendi aralarında şu bölümlere ayrılırlar."³⁰

Kürt Aleviler Nereden ve Ne zaman Ön Asya'ya Geldiler?

²⁹ M. Bayrak, Kürtlere Vurulan Kelepçe Şark Islahat Planı, Öz-ge Yay., Ankara, 2009, s.89'dan

³⁰ M.E. Zeki, Kürdistan Tarihi, Beybûn Yayınları, Ankara, 1992, s. 188'den aktaran Munzur Çem, Dersim'de Alevilik, Peri Yayınları, İstanbul, 1999

Alevi Kürtlerin bugün üzerinde yaşadıkları topraklara ne zaman ve hangi yollarla geldikleri her yönüyle bilinen bir konu değil.

M. Nuri Dersimi, bir olasılık olarak Kürtlerin Dersim'e gelişlerinin Med İmparatorluğu dönemine kadar uzandığını söylüyor.

1860'larda, Çarlık Rusyası arşivinde bulunan "Dersim Kürtleri" başlıklı bir raporda "Kürtlerin bölgeye yerleştiği dönemi kesinlikle tespit etme olanağı yok. Tahminlere göre, bu dönem, Ermenistan'ın yıkıldığı zamana rastlar..." deniliyor.³¹

Ancak Müslümanların doğuya ve kuzeye doğru yayılarak işgal alanlarını genişletmelerinden sonra ortaya çıkan bazı önemli göç olayları var ki konuya önemli ölçüde açıklık kazandıracak nitelikte. Örneğin Abbasiler döneminde yaşanmış göç dalgalarından biri bu bakımdan oldukça açıklayıcı bir örnektir:

"... Karargahı Azerbaycan'daki göçmen Kürt kabilelerinin yanında olan Bâbek ile aynı dönemde yaşamış olan ve Ortaçağ Müslüman tarihçi Mas'udi tarafından 'Kürt Nasır'diye bilinen Narseh adında bir Kürt, Melekler Kültü'nün merkezi olan Güney Kürdistan'da meydana gelen bir ayaklanmanın başını çekmiştir. Bu ayaklanma, sonunda Abbasi Halifesi Mu'tasım tarafından bastırılmıştır. Müslüman tarihçi Tabari'nin anlattıklarına göre, Narseh'in 60.000 müridi Müslümanlar tarafından öldürülmüş, kalanlar ise Narseh ile birlikte M.S. 833'de Bizans İmparatorluğu'na kaçmak zorunda kalmışlardır. (Bkz. Ortaçağ Tarihi)

"Mazdakların ve Hurrâmilerin belirleyici işaretleri, bayrak ve giysilerinde kullandıkları kırmızı renk idi. Böylelikle onlara Surkhjamagan 'Kızıl Bayraklılar' ya da Surkhjamagan 'Kızıl Giysililer' denmekteydi. Bu işaret, 14 ve 15. yüz yılda Melekler Kültü'nün başka bir harekâtı ile karşımıza çıkmaktadır. Burada da kırmızı başlıklardan ötürü Alevilere Kızılbaş denmeye başlanmıştır."³²

Kızılbaş teriminin kaynağı ile ilgili olarak Ermeni tarihçi Poladya'nın görüşü de aynı çerçevededir.

"IX. yüz yıldan başlayarak Hürremizm köylü hareketleri ideolojisinin temel formuna dönüşmüştür. Hürremizm, Manici-Mazdekçi tipindeki öğretilere yakın bir ideolojiyi temsil etmektedir. Hürremiler, (Muhammira: Kızıllar, Kızıl bayraklılar) adıyla bilinmektedir. Çünkü kan rengi olan kızıllık onların sembolüdür ve özgürlük adına kendini kurban etmeye hazır kişiliklerdir."³³

Bu göçle gelenlerin yerleştikleri yerler Malatya-Dersim ve daha batıdaki Kapadokya idi. Daha önce de değinildiği gibi bugünkü duruma bakıldığında Kapadokya'ya yerleşmiş olanların büyük bölümünün asimile olup Türkleştikleri anlaşılıyor. Ancak Maraş-Malatya-Sivas ve Erzincan'da yaşayanlar Kürt kimliklerini önemli ölçüde koruyarak günümüze kadar getirmeyi başarmışlardır. 1969'ların sonlarında Ankara'da bulunan Çorumlu

³¹ Dersim Kürtleri, ZIRGO, Kont Bestujev Rümin nezareti altında, Sankt Petersburg, 1863; Cilt 1. Coğrafya Vakıfaları, sayfa 5 - 12; Rusçadan çeviren Sabri Hasoli, Averianov Yuri, Munzur Dergisi, Ankara, 22. sayı

³² Mehrdad R. İzady, Kürtlerin Din ve İnanç Yapısı, M. Bayrak, Alevilik ve Kürtler, Özge Yay. 1997, s. 583.

Bu alıntıda, "Kızılbaş" sözcüğünün kaynağını teşkil eden "Surkhjamagan" ile ilgili olarak daha önceki bir çalışmamda şu açıklayıcı bilgiyi vermiştim.

"Yeri gelmişken belirtelim; "**Surkhjamagan**" bileşik bir sözcüktür. Surkh ve jamagan. Tekstte "**surkh**" olarak geçen ve "kırmızı" anlamına gelen sözcük, Farsçada "**surx**", Kürtçede ise "**sor**" ya da "**sûr**"dur. "Surx" İngilizce de "surkh" olarak yazılıyor. "**Jemadan**" ise Kürtlerde başa sarılan başlık "**cemadan**"ın yine İngilizce alfabeğe göre yazılı formudur. Türkçeye çeviriyi yapanlar, muhtemelen bu ayrıntıyı bilmedikleri için İngilizce form olan "**surkhjamagan**"ı aynen almışlar. Kürtçe olan doğru formu "**sorcamedan**"* ya da "**surcamedan**" (Kızılbaşlık)dır. (Munzur Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Vate Yayınları, İstanbul, 2009, s.142)

NOT: *"Dersim Merkezli Kürt Aleviliği" adlı kitabımın yayınlanmasından sonra, Alıntı yaptığım kaynaktaki **camegan** şeklinde geçen sözcüğün doğru formunun **cameadan** olduğunu öğrenmiş oldum. Dolayısıyla da sözcük burada bu form ile yer almış oldu.

³³ Dr. Poladyan, VII-X. yüzyıllarda Kürtler, Özge Yayınları, Ankara 1991, aktaran M. Bayrak, Alevilerin Sesi, İç Toroslar'da Hakikatçi Alevilik, Şubat 2009

arkadaşlarımdan "Büyük anne ve babamız, bilmemizi istemedikleri şeyler olduğunda kendi aralarında Kürtçe konuşurlardı. Bölgemizde bu durumda olan çok insan vardı. Ama artık kimse Kürtçe bilmiyor" sözlerini duymak benim için hayli şaşırtıcı olmuştu.

Beri taraftan Emeli ve Abbasi dönemlerinde batı İran'dan başka bölgelere doğru yaşanan göçler sırf Bizans topraklarına yapılanlardan ibaret te değildi. Göç dalgaları kaçınılmaz olarak İran'ın orta, doğu (özellikle de Horasan) ile kuzeydeki Hazar Denizi kıyılarına da yöneliyordu. Bazılarının dersimlilerin geldikleri yer olarak lanse etmeye çalıştıkları Deylem ve çevre bölgeler bu göçlerden pay alan yerlerdi ki bunlar arasında Kürtler de vardı.

Öte yandan İran yöneticilerinin değişik tarihlerde Kürtleri büyük kitleler halinde yerlerinden sürdükleri özellikle de İran'ın kuzey ve kuzey doğusundaki sınır bölgelerine yerleştirdikleri de biliniyor ki bu şekilde zorunlu iskana tabi tutulanlar arasında Dersim yöresinden kimi aşiretler de vardı. İran yöneticileri bu sayede bir yandan Kürtleri parçalamak suretiyle direnişlerini kırmada mesafe almış oluyor, bir yandan da aynı Kürtler İran'a yönelik dış saldırılar karşısında sınır bölgelerinde koruyucu bir set rolü oynuyorlardı. Çünkü bu tür saldırılar ister istemez ilk elde Kürtlerin yerleşim alanlarını hedef alıyordu ve onlar da güçlü şekilde saldırganlara karşı direniyorlardı.

"Horasan'daki aşiretlerin -ki buradaki iki aşiret konfederasyonundan biri **Zafiranlû (Çemişgezek)**, diğeri **Şadlû**'dur. Birincisi Dersimin **Çemişgezek**, öteki **Şadyan** aşiretiyle bağlantılıdır. Aşiret alt birimleri Dersimin bir yansıması gibidir." ³⁴

Daha sonraki yüz yıllarda ise bu Kürtlerden eski yerlerine dönenler ve tekrar gidenler oldu ki "Horasan'dan göç" denilen olayın aslı kanımca budur.

Elazığ'da müze müdürlüğü de yaptığı için tarihi belgeleri yakından izleme fırsatı bulmuş olan Türk tarihçi yazar İshak Sunguroğlu Kürtlerin Dersim'e yaptığı bir başka göç dalgası ile ilgili olarak şu ilginç bilgileri aktarıyor.

"... Şah İsmail ise zapt ettiği bölgelerde emniyeti temin etmek için kendi tebaasından olan **Dinbilli aşiretini** tedibe girişince etrafında bulunan bütün **Irak Kürtleri** korkularından batıya doğru kaçmağa başlamışlar ve gelip Van, Bitlis, Diyarbakır, Harput gibi dağlık bölgelerine yayılmışlar ve bunlardan bir kısmı bilhassa sarp dağlara ve vahşi meşe ormanlarına sahip ve aynı zamanda yol uğrağı da olmayan **Dersim'i bir yurt olarak seçmişler ve buraya yerleşmişlerdi.**" ³⁵ Sunguroğlu'nun burada bahsettiği bölgelerde bugün aynı adla birçok aşiret yaşıyor. Bunlar bazı yörelerde alevi bazı yörelerde Sünnî inancına mensuplar. Yine aynı adı taşıyan bir hayli aşiret var ki lehçeleri bir değil; yörenin birinde Kirmancca (Zazaca) konuşurken, başka yörede Kurmancca konuşmaktadırlar.

Şerefname'de ise Dersim'in yüz yıllarca Kürdistan olarak bilindiğini, resmi belgelerde de bu adla adlandırıldığı belirtilmektedir.³⁶

Osmanlı Belgeleri Kemalist "Tarihçileri" Yalanlıyor

Kimi istisnalar bir yana bırakılırsa imparatorluğun, Türk milliyetçilerinin 1920'lerden itibaren yaptıkları gibi Türk olmayan halkların etnik kimliklerini inkar etmek, çalmak ve onlara uyduruk kimlik bulmak gibi bir politikası yoktu. Buna bağlı olarak ta Osmanlı belgelerinde dini inancı ne olursa olsun etnik kimliğe vurgu yapmak gerektiği zaman Kürtler hep kendi gerçek etnik kimlikleri ile adlandırılmış, arşivler buna uygun şekilde düzenlenmiş.

³⁴ Mehmet Bayrak, Azadi Gazetesi, 12-18 şubat 1995 ve 19-25 şubat 1995

³⁵ İshak Sunguroğlu, Harput Yollarında, 1958, c. 1. s.134-135. Malmisanij, Kird, Kirmanc, Dımili veya Yaya Kürtleri, Deng Yayınları Broşür dizisi, 1996, s.41-42'den naklen

³⁶ Şeref Han, Şerefname, çeviri: M. Emin Bozarlan, Deng Yayınları, İstanbul 1998, s. 136

Prof. Dr. M. Ali Ünal'ın "XVI. yüz yılda Çemişgezek Sancağı" adlı kitabı aynı konuda oldukça önemli bir belge niteliği taşıyor. Osmanlı Tahrirat Defterlerine dayanılarak hazırlanan çalışmada, 16. yüz yılda Dersim'in etnik, dinsel ve politik yapısı ile ilgili önemli bilgilere rastlıyoruz.

Örneğin sancak sınırları üzerinde yani Dersim'deki göçebe aşiret ya da grupların adları, "**Aşiretler ve Cemaatler**" başlığı altında şu sıralamaya göre ele alınıyor:

- 1) "Cema'ati Millili Büzürg" (Büyük Millili Cema'ati)
- 2) Millili Küçük ve Küçüklü Cema'ati
- 3) Şeyh Osmanlı Cema'ati
- 4) Kuhpiniklu Cemâ'ati
- 5) Şakaklu Cemâ'ati
- 6) *Metliblü* Cemâ'ati

Prof. Dr. Ünal'ın belirttiğine göre, Tahrirat Defterlerinde yukarıdaki göçebe aşiretlerden "Şeyh Osmanlı Cemâ'ati" dışındakilerin hepsinin adları "Ekrad" terimi ile birlikte kaydedilmiş. Örneğin, "*Ekrâdı Millili*", "Ekradı Kuhpiniklü", "*Metliblü Ekrâdı*" vs.

Şeyh Osmanlı Cemaati'nin yanında ise etnik kimlikle ilgili herhangi bir kayıt yok. Her ne kadar kitabın yazarı, Maraş yöresinde bu adı taşıyan bir Yörük aşiretinin yaşadığını, bu yüzden de Dersim'deki bu Cemâ'at'in de Türk olabileceğini söylüyorsa da bu bir varsayımdan ibaret kalmaktadır. Bu bilgi onun Türkmen ya da Yörük olduğunu ileri sürmek için yeterli değil.

Türk Prof. söz konusu göçebe aşiret ve cemaatler dışında da "Ekrad" (*Kürt*) gruplarından bahsedildiğini söylüyor:

"...cemâ'at denilmeden "Ekrâd" adı altında kaydedilen 17 kadar köy dahi bulunmaktadır ki, bunların da isimlerinden cemâ'at oldukları anlaşılmaktadır. Çünkü köylerin isimleri esasen cemaat ismidir. Mesela "Ekrâdı Bargini", "Ekrâdı Burbulu", "Ekrâdı Dimili", "Ekrâdı Disimlü", "Ekrâdı Ceberlü," diyor.³⁷

Ne yazık ki Prof. Dr. Ünal bahsini ettiği 17 grubun geriye kalanların adlarını vermemiş. Burada en çok dikkati çeken şey "Ekrâdı Dimili" ve "Ekrâdı Disimlü", bugünkü Türkçe ile "Dimili Kürtleri" ve "Dersim Kürtleri" adında iki grubun bulunmasıdır.

Yine aynı defterlerde iki köyün isminin yanına da "Etrak" yazılmış. Bilindiği gibi Arapçada "Ekrad" nasıl "Kürtler" anlamına geliyorsa, "Etrak" ta aynı şekilde "Türkler" anlamındadır. İsimlerinin yanında "Etrak" (Türkler) sözcüğü bulunan yer adları ile ilgili olarak ta Prof. Dr. Ünal'ın kitabında şu satırlar yer alıyor:

"Diğer taraftan sadece 1518 tarihinde Çemişgezek sancağına tâbi olan ve daha sonra sancaktan ayrılarak ayrı sancak haline getirilen Kızıuçan (bugünkü Plemuriye; resmîyette Pülümür M.Ç.) nahiyesine bağlı Hacılı köyü için "Türk" ibaresi konulmuştur. Bunu "Hacılı Türk" şeklinde okumak da mümkündür. Bundan başka Keban nahiyesine bağlı Hedi köyü için de Etrâk tabiri kullanılmıştır. Keza yine Keban nahiyesine bağlı Kergâh köyünün yanına da "İslami Türk" ibaresi yazılmıştır. Nahîye merkezi Keban için de "Ribâti Keban Etrâk" şeklinde dikkat çekici bir kayıt konulmuştur. Bu ibarelerin etnik bir farklılığı belirtmek için mi konuldukları yoksa yerleşik hayata geçmiş unsurları göstermek için mi kullanıldıkları tam olarak kestirilememektedir."³⁸

Her şeyden önce Prof. Dr. Ünal'ın son cümlesine katılmanın mümkün olmadığını belirtmem gerekiyor. Burada "Etrak" teriminin "Türk", "Ekrad" teriminin ise "Kürt" anlamında kullanıldığı açıktır. Diyelim yukarıdaki kendisi tarafından verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi hem göçebe olan aşiretlerin adlarının yanına "Ekrad" yazılmış hem de

³⁷ Prof. M. Ali Ünal, age. s. 85

³⁸ Prof. M. A. Ünal, age., s. 84-85

yerleşik olanlarınkinin yanına. Eğer bu terimler etnisiteyi değil de yerleşik olup olmama durumunu ifade etseydi "ekrad" teriminin bu tarzda, yani hem göçebe hem de yerleşik olan grupların yanına yazılmaması gerekirdi.

Yine, "Ekrâdı Dimili" şeklindeki adlandırma da bu terimlerin yerleşik olup olmama ile ilgili olarak kullanılmadıklarını ortaya koyuyor. Çünkü "dimilî" bir yer ya da yerleşim durumu ile ilgili bir terim değil. Bu terim Kırmancca (Zazaca) konuşan Kürtler için kullanılan ve etnik kimliği ifade eden adlardan biridir. Buradaki anlamı "Dimili Kürtleri" demektir.

Prof. Ünal'ın kitabında yer alan gruplardan "Ekrâdı Dimili, Ekrâdı Disimlû" (Dimili Kürtleri, Dersim Kürtleri) Kırmancca (Zazaca) konuşurlarken geriye kalanlardan "Ekradı Millili" ve "Ekradı Sikaklû" (doğrusu: Milan ve şîkakan/şekakî. Türkçe alfabe ile: Milan ve Şikakan), "Ekrâdı Bargini", "Ekradı Kuhpiniklu" ise Kurmancca konuşan aşiretlerdir ki yine şecerede bunların adları da geçmektedir. Dersim'de yaşayan Milan aşireti mensuplarının önemli bir kesiminin günümüzde konuştukları lehçe artık Kurmancca değil, Kırmancca'dır.

1782 yılında padişah tarafından Erzurum valisi Mustafa Paşa'ya gönderilen "Dersim Bölgesinde Madenler İçin Geçimsizlik" fermanında da onların Kürtlüklerine vurgu yapılmaktan çekinilmiyor. "...sâkin Şeyh Hasanlu ve Desimlu ve Gübanlü ve onlara tabi amr-i âli-şanımdamestûrû-l-esami (fermanda yazılı adlar) ekrâd (Kürtler) eşkıyalarının indifâ'-i şer ü mazzaratları (yer yer baş gösteren kötülük ve zararları) zımında tarafınızdan asker ile babuğ nasb ve ta'yin olunan silâhların Mustafa zide kadruhû (itibarı çoğalsın) miubâşir-ı mûmaileyh (yukarıda adı geçen görevli) ekrâd-ı mezkûreden (yukarıda adı geçen Kürtlerden) adem-i itâat (boyun eğmeyen) idenlerinden ele getirenlerin (yakalananların) cezalarını tertip ve firar ve gıybet (kaçak ve gizlenen) idenlerin sâkin buldukları mahallerini hedim ve ihrâk (yakıp yıkma).."³⁹

Osmanlı Tahrirat defterleri ile padişahlık fermanlarında yer alan bu bilgiler, üzerinde durduğumuz konu ile ilgili çok önemli bir gerçeği açığa çıkartıyor. 15. yüz yılda Dersim'de "Türk"lerin sayısı yok denilecek kadar azdır. Kürtler ise "Gayrimüslim" olarak kaydedilmiş olan Ermeniler ile birlikte bölgenin iki ana halkından birini oluşturmaktadırlar. Yani bugün Türk "bilim adamlarının", Prof. ların Türk olduğunu iddia ettiği Kürtler için o gün kimse öyle demiyor. Arşiv belgelerinde Kürtler "Kürt", Türkler ise "Türk" olarak geçiyorlar. Dersimliler ile çevre bölgelerdeki Kızılbaş Kürtlere Osmanlı belgelerinde hep "Kürt" denilmiştir.

Nitekim üzerinde durduğumuz konu ile yakından ilgilenen Hollandalı bilim adamı Prof. Dr. Martin Von Bruinessen Alevi Kürtlerden bahsederken, "Cumhuriyet döneminden önce bu aşiretleri Kürt ya da Kızılbaş'tan başka bir şekilde adlandıran herhangi bir kaynağa rastlamadım..." der.⁴⁰

17. yüz yılda yaşamış olan gezgin Evliya Çelebi Kürtçe'nin lehçelerini sıralarken Zazaca'yı başa koyduğu gibi Bingöl yöresindeki "Lolo Kürtleri" hakkında şu ilginç bilgiyi aktarıyor:

"... Bingöl yaylasının ahalisi; Zaza, İzol, Lolo, Halti, Çevkani, Şekaği, Kiki, Bisyani, Murki, Yezidi adlı Kürd aşiretleri olup nice yüz bin hayvanlarıyla Bingöl dağına çıkıp taze hayat bularak Erzurum vezirine yayla hakkı (vergisi) verirler. Yaylanın mahsulleri; beşinci iklimdeki yirmi dokuz dağdan en verimliyi, bu Bingöl dağıdır. Nice çeşit bitki ve otları olduğu gibi kimya otu dahi vardır."⁴¹

Yabancılara ait belgeler bakımından da yine durumun farklı olmadığını daha önce belirtmiştik. Dil ile uğraşan Oskar Mann ve Karl Hadank gibi birkaç kişi dışında batı kaynakları dersimlilerin etnik kimliklerini Kürt olarak göstermektedirler. Rus kaynakları bakımından yine durum farklı değil.

³⁹ Mesut Özcan, Öyküleriyle Dersim Ağıtları, Kalan Yayınları, 2002, Ankara, s. 72'den

⁴⁰ M.V. Bruinessen, Kürtlük, Türklük, Alevilik, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s.100

⁴¹ Evliya Çelebi Seyahatnamesi M. Zillioğlu, Zuhur Danışman Yayınevi, İstanbul, 1973, s. 119'dan aktaran Seyyid Kekil, age. S. 244

Örneğin daha önce bahsi geçen ve 1863 tarihini taşıyan Rus Çarlığı arşivindeki "Dersim Kürtleri" başlıklı belgede bu yörenin Kürtleri hakkında şöyle bir sıralamaya rastlıyoruz:

*"Dersimli,
Balabanlı,
Çarak,
Şeyh Hasan,
Kureş".*

Bunların Dersim Kırmancca'sında (Zazaca'sında)ki doğru formları şöyledir:

*Dêsiman (Dêsîmû / Dêsîmo),
Balaban/Bolevan (Bolevanû / Bolevano),
Çarekan (Çarekû / Çareko),
Şix Hesenan (Şix Hesênû / Şix Heseno),
Kureş (Kurêşan / Kurêşû / Kurêso).*

19. Yüz Yılda Batılı Kaynaklarda Kızılbaş/Alevi Kürtler Üzerine Hazırlanmış Raporlar Neyi Gösteriyor?

Bilindiği gibi 1800'lü yılların başlarından itibaren birçok batılı gezginci bugün resmîyette "Anadolu" denilen Küçük Asya'daki Kızılbaş ya da Alevi bölgelerine geziler düzenlediler, yöre halkı ile ilgili gözlemlerde bulundular ve onlarla konuşup sonuçta izlenimlerini raporlar halinde ilgili kurumlara ya da kamuoyuna sundular. Bu raporlar, "Kızılbaş Kürtlerin" dini inancı, kültürü ve ulusal kimliği hakkında bilgi sahibi olmak isteyenler bakımından çok değerli bir tarihi hazine niteliğindedir.

Kürt yazar Mehmet Bayrak geçtiğimiz yıllarda bu raporlardan bir bölümünü derlemiş ve "Alevilik ve Kürtler" adlı çalışmasında bir bölüm halinde yayınlamıştı.⁴²

Bayrak'ın bu çalışmada yayınladığı raporların sayısı 30'dur. Bunların başlıklara göre hazırlanmış isim listesini aşağıda veriyoruz. Sırf bu raporlar bile "Kürt'ten Alevi Olmaz", "Zazalar Kürt Değiller" ya da "Dersimliler Kürt Değiller" türünden iddialarda bulunanların ne kadar boş konuştuklarını, gerçeğe ne kadar ters düştüklerini ortaya koymaya yetiyor. Hem bizzat Kızılbaş Kürtlerin kendilerini nasıl değerlendirdiklerini, hem de yabancıların bu konudaki görüşlerini öğrenmek bakımından bu raporlar çok değerli bir bilgi kaynağını oluşturmaktalar.

- 1) C.H. Wheeler:** "Fırat Boylarında Kızılbaş ve Yezidi Kürtler" (1814)
- 2) Campanile, Prof. G.:** Kürdistan'da Dinsel Mezhepler: Yezidiler ve Şemsiler (1818)
- 3) James B. Fraser: "Horasan'da Kızılbaşlar" (1828)
- 4) G.W. Dunmore: "Protestan/Kızılbaş Kürtler" 1855
- 5) G.W. Dunmore: Kürt Papazları Arasında Belirgin Hareketler" (1857)
- 6) G.W. Dunmore:"Kızılbaş Kürtler'i Ziyaret" (1858)
- 7) Dr. Jewett: Kızılbaş Kürtler (1857)
- 8) Ball: Küçük Asya'da Kızılbaşlar" (1857)
- 9) J. W. Parsons: İlginç Bir Kızılbaş" (1858)

⁴² Bkz. M. Bayrak, Alevilik ve Kürtler, Öz-Ge Yayınları, 1997, Wuppertal, s. 266-451

- 10) Dr. G. B. Nutting: "Kızılbaş Kürtler" (1860)
- 11) W. Winçester: "Kızılbaş Kürtler" (1861)
- 12.) W.W. Livingston: "Kızılbaş Kürtler" (1865, 1869)
- 13) Herrick "Protestan Kürtleri Ziyaret" (1866)
- 14) M.F. Gillbert: "Kürdistan'daki Tarikatlar Üzerine Not" (873)
- 15) Rev. H. N. Barnum: "Kızılbaş Kürtler" (1890)
- 16) M.F. Grenard: "Küçük Asya'da Dini Bir Tarikat: Kızılbaşlar" (1904)
- 17) Ftephan Van Rensselaer Trowbridge: "Aleviler Yada Ali'yi İlahlaştıranlar" (1909)
- 18) Agop Şahbaz: "Kızılbaş Kürtler" (1911)
- 19) "Dersim Kızılbaşları" (1911)
- 20) L. Molyneux-Seel "Dersim ve Kızılbaşlık" (1911)
- 21) Henry Rigs "Dersim Kürtlerinin Dini" (1911)
- 22) A.v. L. Coq "Kızılbaş ve Yeşilbaşlar" (1912)
- 23) Kürtler ve Kızılbaşlar (1912)
- 24) Melville Çater "Kürdistan'ın Kızılbaş Aşiretleri" (1928)
- 25) Peter J. Bumke "Dersim'de Kızılbaş Kürtler" (1979)
- 26) Peter J. Bumke "Kürt Alevileri" (1989)
- 27) Peter Alford Andrews "Alevi Kürtler" (1989)
- 28) Dawid Mcdowall "Alevi Kürtler" (1992)
- 29) Hans Lukas Kieser "Kürt Aleviliği" (1994)
- 30) Matti Moosa "Kızılbaş Kürtlerin İnancında Ermeni Unsurları" (1988)

1890'larda Gêxî (Kiği)'den yola çıkıp Dêrsim'i baştan başa dolaşan Ermeni Andranik Kurêşan aşireti dahil, Kirmancca (Zazaca) ya da Kurmancca konuşan halkın tümünden herhangi bir fark götmeksizin sürekli "Kürt" diye bahseder. Örneğin Tûjik Bava yöresini anlatırken şöyle der:

"Bu parça, bağımsız Dersim'in en büyük parçasıdır. Burada değişik aşiretlerden oluşan 65-70 bin Kızılbaş Kürt yaşamaktadır. Bunların hem aşiret olarak reisleri hem de dini liderleri Kurêşan ocağından Seyit İbrahim Bey'dir"⁴³... "⁴⁴

Bu tür belgelerin bir listesi çıkartılsa Kurêşan dahil dersimlilerin Kürtlüklerini ortaya koyanların sayısı yüzleri bulur. Ama buna gerek yok elbette. İsteyen bu gerçeği görmekte zaten zorlanmaz. İstemeyen ise ne yaparsanız yapın anlamak istemez. Çünkü anlamak istemek diye bir sorunu yok.

Kılıçdaroğlu'na Kimlik Siparişinin Arka Planı

CHP eski Genel Başkanı Deniz Baykal'ın özel yaşamı ile ilgili kasetin sızdırılmasında Kılıçdaroğlu'nun parmağı var mı yok mu bilemem ama senaryonun onu parti genel

⁴³ Burada "Seyit İbrahim Bey" olarak geçen kişi Sey (Seyit) Rızan'ın babası olup Şêx Hesenan (Şeyh Hasan) aşiretlerinin lideri, dolayısıyla da batı Dersim'in en önde gelen kişisidir. Din adamları hiyerarşisindeki yeri ise "rehber"liktir, Kurêşan mensubu değil. Yazarın onu "Kurêşan ocağından" şeklinde göstermesi yanlıştır.

⁴⁴ Andranik, Dersim, Reviti û Erdnîgarî, Wêşanên Deng, s. 112, 2009, Diyarbekîr, Kürtçeden Türkçeye çeviri Munzur Çem

başkanlığı koltuğuna oturtacak şekilde hazırlandığı da bir gerçektir. Üstelik senaryonun bu aşamasında yönetim kademesinden organizatörlük işini üstlenen kişi, o ana kadar Baykal'a en yakın isimlerden ola ve aynı zamanda en tutucu, en paşacıardan biri olarak bilinen Önder Sav'dı.

Ne var ki Türk milliyetçilerine, yani kendilerini ülkenin gerçek sahipleri ve milletin efendileri olarak gören çevreler için Kılıçdaroğlu'nun CHP'nin başına getirilmesi mümkündü ancak bazı rötuşların yapılması da zorunluydu. Kendisi inkar etse de o bir Kürt'tü. Üstelik Dersimli ve Alevi bir Kürt!

Derin devlet AKP ile hesaplaşırken Alevileri arkasına almayı önemseydiği için Kılıçdaroğlu'nun Aleviliği şu sıralar pek sorun değildi, hatta bir avantajdı ama Kürtlük işi bozuyordu. Ve işte bu arızayı düzeltme ihtiyacı hissedilmiş olmalı ki onun soyu ile ilgili olarak resmi televizyonda, resmi prof. lar programlar yapıyor, sonra da bir programda söylenenler bir dosya haline getirilip Kılıçdaroğlu'nun eline tutuşturuluyor; o da yemiyor, içmiyor bu "tarihi hazineyi!" yakın dostu Hürriyet yazarı, ulusalcı Soner Yalçın'a teslim ediyor. Bu yolla resmi "bilim adamlarının" ısmarlama programlarda "Gandi!" Kemal'in aslen Türk olduğuna ilişkin yaptıkları "bilimsel saptamalar" Soner Yalçın'ın kaleminden Hürriyet'in sayfalarına dökülüyor.

Kurêşan Aşireti, Dersim ve Devlet

Açık söylemek gerekirse Kılıçdaroğlu'nun Kürtlüğü ya da Türklüğü beni hiç ilgilendirmiyor. Bu anlamda onun kimliğini seçme özgürlüğü var. Ancak olayımızda sorun bu değil. Kılıçdaroğlu ve onun destekçileri, "kimlik" arayışını sürdürürlerken tarihi çarpıtıyor, gerçek dışı iddialarla kendisine ait olmayan bir kimliği, bir toplumsal gruba yamamaya çalışıyorlar.

Kılıçdaroğlu Kurêşan aşiretine mensup biridir. Dersim halkı arasında bu aşiretin kutsal bir soydan geldiğine inanılır, saygı duyulur, eli öpülür. Dersim'de sıradan halkın pir ve rehberleri çoğunlukla bu aşiretin mensuplarıdır. Kurêşan sadece dinsel yönden değil yönetim ve politik planda da eskiden beri yönenin en çok ağırlığı olan aşiretlerinden bir tanesi olup kitleleri toparlama ve harekete geçirmede büyük etkinliğe sahiptir. Osmanlı dönemi boyunca istilacı güçlere karşı ülkesini savunmada defalarca ön saflarda rol oynadığı için imparatorluk yönetimiyle yıldızı genellikle barışık olmadı.

Kurêşan aşireti dinsel literatürde kendisini Hz. Muhammed'in soyuna bağlar ve "Ewladê Resulî" (Türkçe Alfabe ile: Evlad-ı Resul) olarak tanıtır. Ancak toplumsal yaşamda ve politik literatürdeki kimliği "Kürt"ten başka bir şey değil ki Osmanlı arşivlerinde de aynı durum söz konusudur.

Dersim Kürtleri arasında modern anlamda yurtseverlik duygularının ortaya çıkması ile bu yönde atılan adımlara 18. yüz yılın ortalarından itibaren rastlıyoruz. Örneğin dersimlilerin kuruluşunda yer aldıkları bilinen ilk yurtsever örgüt, Sey Rıza'nın babası Sey İvrayîm/İbrahim'in öncülüğünde çok sayıda aşiret liderinin onayı ve desteği ile 16 ocak 1868 tarihinde Elazığ'ın "Xinzoresk (şimdi Elazığ merkeze bağlı olan Örençay)" köyünde gerçekleştirilen toplantıda oluşturulan ve "Xol" adını taşıyan komitedir.⁴⁵ Aynı kaynağın aktardığı bilgilere göre 14 kişiden oluşan Komite bir Ermeni-Kürt ortak örgütüydü ve başkanlığını da Ermeni Atom Karapetyan yapmaktaydı. Ermeni ve Kürt halklarının kurtuluşunu sağlamak üzere yola çıkan örgüt silahlı mücadeleyi öne çıkartan bir çizgiye sahipti.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Kürt yurtseverliği teorik ve pratik olarak önemli bir sıçrama kaydederken, Dersim'de Kurêşan aşireti liderlerini mücadelenin ön sıralarında

⁴⁵ Karlanê Çeçenî, Milli Kurtuluş İçin Ermeni-Kürt Komitesi, Hêvi Gazetesi s.96, 1998'de aktaran M. Bayrak, 26 Haziran 2008 tarihli Yeni Özgür Politika, "Dersim'de İlk Ulusal Örgütlenme" başlıklı yazı

görmekteyiz. Örneğin o günlerde Kurêşan'ın en önde gelen lideri Alîyê Gaxî Erzurum'dan Erzincan'a doğru ilerleyen Ruslarla görüşen, "*Biz Türk değiliz. Kürdüz. Türklerle aramız bozuk, onlarla savaş halindeyiz. Dersim'e girmeyin, bize destek olun, silah verin direnelim ki Türk zulmünden kurtulalım*" diyen ve uzlaşmayı başaran kişilerden biridir.⁴⁶

Nitekim bu uzlaşmadan kısa bir süre sonra Alîyê Gaxî'yi, doğu Dersim aşiretlerini toplayarak Türk karakollarına ve idari kurumlarına saldırıp Nazimiye, Mazgêrd ve Pêrtage ilçelerinde Osmanlı varlığını fiilen sona erdirirken görüyoruz.

Bu yıllarda bölgede kolordu komutanı olarak görev yaptığı için gelişmeleri çok yakından izleyen General Kazım Karabekir şunları yazıyor:

"*Civerek'te mukim Süleyman Ağa merhum kazaların tahrip ve yağmasından Ali Kah, Ali Çavuş, Bertal, Timur Ağa, Yusuf ve Seyyid Ali Ağalarla Hağmo karyesinde ittifaka dahil olmuştur.*"⁴⁷

Burada "Ali Kah" olarak adı geçen kişi yukarıda bahsedilen "Alîyê Gaxî'dir. Ali Çavuş ise Kurêşan aşiretinin liderlerindendi ve Kılıçdaroğlu'nun köyünün yanı başındaki Pulo Gewr'de yaşamaktaydı.

Yine aynı nedenlerle Kurêşan aşireti 1920'lerde Mustafa Kemal ile de uzlaşmadı ya da uzlaşamadı. Dersim'in en kalabalık ve etkin aşiretlerinden biri olmasına karşılık onun önde gelenlerinden kimse milletvekili olarak 1920 tarihinde açılan Ankara'daki parlamentoda yer almadı, tıpkı batı dersimlilerin yaptığı gibi asker vermedi.

General Kazım Karabekir "Kürt Meselesi" kitabında, dersimlilerin bu tavrına birçok örnek veriyor ki bunlardan iki tanesi şöyle:

Örnek 1:

"*Erzurum'un sükûtundan mukaddem (Erzurum'un Rusların eline geçmesi üzerine, M.Ç.), (Krişanlı Ali Çavuş(1) ve Zenyel Çavuş, Sür Zâde Temur Ağa (2) Aşağı Erilli (3) reisi Yusuf Ağa (4) ve Hormekli (5) aşiret reisi Civerek'li (6) Süleyman Ağa (7), ve geçen sene vefat eden Bertal) ağalar Hağmo Karyesine toplanarak kışı bahane etmişler ve hiçbir ferdi sevk edemeyeceklerini ve hava açılırsa gideceklerini beyan ve katiyen Dâr'ul Harbe bir nefer sevk etmedikleri gibi iş bu müzakere esnasında kazaların tahrip ve yağmasına müttefikan karar vermişlerdir...*"⁴⁸

Burada isimleri geçen Krişanlı Ali Çavuş ile Zenyel Çavuş doğu Dersim'de Kurêşan aşiretinin ileri gelenlerinden iki tanesidir. Yazar "Kurêşan"ı "Krişanlı" şeklinde yazmış.

Karabekir Danzîge nahiye müdürü Arêzan*⁴⁹ aşireti liderlerinden Hesên (Hasan) Ağa'dan bahsederken şu bilgiyi aktarıyor:

"*Nisan 33'de (1917 M.Ç.) tarafımızdan düşmana (Ruslar kastediliyor M.Ç.) yaptırılan bir baskın esnasında birçok eşhas ile muvacehesinde, 'Biz Türk kanunu bilmeyiz biz Kürt kanunu biliriz. Onunla hareket ederiz, (abç)' diyerek aşiretleri teheyyüç ettirmiştir*" (galeyana getirmiştir M.Ç.).⁵⁰

⁴⁶ Alîyê Gaxî'nin torunu Bava Kazım (Kazım Yıldırım) ile yapılan "Alîyê Gaxî Gibi Birinin Mezarı Yok" başlıklı röportaj, Munzur Çem, Tanıkların Diliyle Dersim'38, Peri Yay. İstanbul, 1999, s. 164

⁴⁷ Kazım Karabekir, Kürt Meselesi, Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Faruk Özerengin, Emre Yayınları, 2004, s. 98

⁴⁸ Karabekir, age. s. 97

⁴⁹ Karabekir, "Arêzan"ı "Arili" şeklinde yazıyor ki bu da doğru form değil. Arêzan (Arêzû/Arêzo), Dersim milletvekili Kamer Genç'in aşiretidir.

⁵⁰ K. Karabekir, age. s. 102

1937-38'de Kurêşan Aşiretinin Tutumu

1936 yılında Kurêşan liderlerinden Alîyê Gaxî ile bu aşiretin batı Dersim'deki liderlerinden Usênê Seydî ortaklaşa bir direniş için Sey Rıza ile anlaşmaya vardılar. Ne var ki 1937'de her iki lider de direnişe silahlı destek vermedi. Hatta Alîyê Gaxî askerlere barınma olanağı sağlayacak tarzda yardımcı bile oldu. Önce sessiz kalan Usênê Seydî ise direnişe katılmayı düşündüğü günlerde ele geçti, Elazığ'da Sey Rıza ile birlikte yargılandı ve yine onunla birlikte idam edildi. Kurêşan'ın Sixan koluna mensup olan Usênê Seydî ile ilgili söylenen ağıtta, o, "Rêisê Kirmancîye" (Kürtlerin Reisi) sözleriyle övülüyor.

Alîyê Gaxî ise 1938 yılında öteki aile bireyleri ile birlikte Kertê Mazgêrdî denilen yerde kurşuna dizilmek suretiyle katledildi. Bugün mezarı bile yok.

Aşiret bağı nedeniyle Kılıçdaroğlu'na akraba sayılan ve yukarıda adı geçen Ali Çavuş lakaplı Bava Ali'nin ailesi Pulo Gewr'de, Zeynel Çavuş'unki ise Dereyê Avlêşû'de katledildi ki bunlar bebekten yaşlılara kadar herkesi kapsayan katliamlardı. Yine Kılıçdaroğlu'nun köyüne birkaç kilometre ötedeki Êresk köyünde ezici çoğunluğunu kadın, çocuk ve bebeklerin oluşturduğu 150 kişilik grup, köyün yanı başındaki "Derê Çirri"de katledildiler. Duzgı Bava dağının eteklerinde katledilen binlerce kişi arasında çok sayıda Kurêşan mensubu vardı ki cemi ve niyazı ile ünlü "Pîro Kilmek" ya da "Seydalîyo Kilmek" te bunlardan biriydi. Seterli Dewrêş İvrayim, iki karısı ve gelini, daha sonra ise başı kesilmek suretiyle öldürülen oğlu İmam Hesên ile Xaltanlı Hemed, Ali ve Hesên kardeşler o yörede katledilen Kurêşan mensuplarından bazılarıydılar.

O yıllarda Kızıl kilise (Nazimiye) yöresinde devlete yardımcı olan etkin kişilerden bir tanesi Kılıçdaroğlu'nun dedesinin kardeşi Qemerê Usênê Cewelî idi. Görevi bugünkü korucu başlarınınki ile aynıydı. Yöre halkı onun pek çok insanın öldürülmesinde rolü olduğuna inanır ve devletin suç ortağı olarak görür.

Ne var ki 38 katliamından en ağır derecede pay almış olmak Kurêşan aşiretinin rahat bırakılacağı anlamına gelmiyordu. 1938, o tarihten sonra da biraz şekil değiştirerek devam etti. Ugradıkları büyük felakete rağmen Kurêşan hala büyük dinsel otorite sahibiydi ve tabii devlet bunu çok iyi biliyordu. Bu yüzden korku ve para etkenlerini kullanarak bu aşireti içten çürütüp çökertmek değişmeyen bir hedef haline geldi. Çünkü Kurêşan'ın çökertilmesi Dersim'i dize getirmede çok temel bir role sahipti. Doğrusunu söylemek gerekirse devlet bu konuda bir hayli başarılı oldu. Kendi halkının yanında, onun önünde yer alan Kurêşanlı pir ve rehberlerin yanı sıra tuzağa düşen, halkını katledenlere biat eden Kurêşan mensubu "pir!" ve "rehber!"lerin sayısı hiç te azımsanır gibi olmadı.

Kuşkusuz bu sonuncu tiplerden biri olan Kılıçdaroğlu bütün bunları ve çok daha fazlasını çok yakından biliyor. 1938 yılında Dersim'de yaşananlar Türkiye Cumhuriyeti kurulur kurulmaz kararlaştırılan ve adım adım hazırlıkları yapılarak gerçekleştirilen planlı, programlı bir soykırımdı. Bunu yapan da o gün devleti yöneten ve bugün de yönetmeye talip olan CHP idi. Şimdi Kılıçdaroğlu ezici çoğunluğu bebek ve çocukların oluşturduğu 50 binden fazla Dersimli'nin katili, ondan da öte Kürt halkının ülkesini baştan başa kana bulayan bu partinin başındadır. Bu, pratik olarak Yahudi birinin Hitler'in partisinin başına geçmesinden farklı bir durum değil.

CHP hakkında böyle bir değerlendirmeyi duymak, elbette CHP'nin tabanını oluşturan sıradan insanların önemlice bir kesimi için rahatsız edicidir, bunu biliyorum. Ne var ki bu tür yaklaşımlar bu partinin ırkçı ve kanlı geçmişini gözden uzak tutmaya yetmez. Üstelik bu partinin yönetimi bu geçmişle övünüyor, onu bir ideal olarak insanlara sunuyor. CHP Kürt halkına yönelik politikada 1930'ların aşırı ırkçı-soykırımcı modelinin kalıpları içerisinde duruyor.

Kemalistlerin Kürtlere Uyguladıkları Yöntem Türklere Uygulansa Ne Olur?

Daha önce değişik yazılarımda dile getirdim ama yeri gelmişken birkaç cümle ile bir kez daha değineyim.

Acaba Kemalistlerin Kürtlerle ilgili yaptıkları soy-sop araştırmaları bizzat Türklere uygulansa nasıl bir sonuç ortaya çıkar? Diyelim ki ciddi araştırma kurumları eli ile Türk devletinin üzerinde kurulduğu toprakların bir gen haritası çıkartılsa hiç te fena olmaz. Üstelik bunu yaparken onların başvurdukları yalan yöntemini izlemeye, hayali tarihi tablolar çizmeye de gerek yok. Doğru olan ortaya çıkartılsın yeter.

Genetik alanda araştırma yapan kuruluşlar Türkiye’de Türk genine rastlamakta oldukça sıkıntı çekiyorlar. En iyimser tahminle bu gene sahip olanların oranı yüzde 3 dolayında seyrediyor. Bu demektir ki bugün Türkiye’de yaşayan ve resmîyette Türk olarak kabul edilenlerin yüzde 97’sinin özünde Türklük ile ilgisi yok. Bunlar ya asimile olup sonradan Türkleşmiş olan başka halkların çocuklarıdır ya da Kürtler’de olduğu gibi Türklüğü kabul etmeyen ve kendi asıl kimlikleriyle yaşamak isteyenlerdir.

O halde, alavere-dalavere yöntemiyle Kürtlerin Türklüklerini ortaya koymak şurada kalsın, Türk milliyetçileri her şeyden önce kendi Türklüklerini kanıtlama sorunuyla karşı karşıyadırlar. Bana kalırsa aslı-astarı olmayan iddialarla başkalarını Türk gösterme çabalarının arkasında biraz da böylesine küçük bir azınlık olmanın yarattığı eziklik ve telaşın payı var. Öyle ya böyle bir şeyin toplum bilincine yerleşmesi, “üstün ırk”, “asil soy”, “büyük millet” sloganları ile yaratılmış ve kof sloganlarla beyni yıkanmış “millet”in bütün bunların boş şeyler olduğunu görmesi yani gerçeğin farkına varması bu sloganların sahipleri için tam bir hüsrân olmaz mı?

Öte yandan diyelim ki göle çalınan maya tuttu ve Kılıçdaroğlu’nun “Türkmenliği” yalanı gerçeğe dönüştü. Peki ne değişir? Türkiye’nin karşı karşıya bulunduğu dev sorunlar eğer “Türkmen” ya da “Türk” sıfatlarına sahip olmakla çözülecekse hiç beklemeden hepimiz enternasyonal bir dayanışmada bulunarak “Türkün” ya da “Türkmeniz” diyelim de Türk kardeşlerimizi bir ölümcül hastalıktan kurtaralım! Neden olmasın?

Türk Milliyetçileri, Kürtlerle İlgili Söz Söyleme Hakkına Sahipler mi?

Beri taraftan bir de şu soruyu sormak gerekir: Türk devleti ile ona paralel hareket eden kurum ve kişilerin Kürt dili, kimliği, kültürü ve tarihi ile ilgili konuşma ya da görüş belirtme hakları var mı acaba? Tabii ki yok.

Kendi kaderini tayin etme, kendi kendisini yönetme hakkı her halkın kendisine aittir, öyle olması gerekir. O halkın dili, kültürü ve kimliği ile ilgilenen yabancıların bu hakka saygılı olmaları objektif çalışma yapabilmelerinin temel koşuludur. Yoksa hem bir halkın varlığına bile tahammül göstermeyeceksiniz, onun dil, kimlik ve kültürünün yok edilmesi için her türden yol ve yöneteme başvuracaksınız, sonra da kalkıp o halkla ilgili olur olmaz konuşacak, ileri-geri laflar edeceksiniz, olacak şey değil bu.

Biz Kürtler özgür bir halk değiliz. Yer küremizde başka hiçbir halkın karşılaşmadığı kadar haksızlıklarla yüz yüzeyiz. Ne var ki biz aynı zamanda bölgemizin en eski halklarından biriyiz. Oldukça zengin bir dil ve kültüre sahibiz. Tarihimiz, kimliğimiz bellidir. Bu bakımdan kimsenin bize “atalar” ve “kimlikler” aramasına gerek yok. Kemalistlerin de bu yönden zahmete girmelerini istemeyiz.

Soner Yalçın gibileri bize uydurma kimlikler bulmaya çalışacaklarına gasp edilmiş haklarımızın verilmesi için çaba gösterebilirler yeter. Diyelim ki madem Kırmanlıları (Zazaları) çok seviyorlar; Kırmanca (Zazaca)’nın okullarda eğitim dili olmasını, bu dilden yayın özgürlüğünün sağlanmasını, resmi kurumlarda ona karşı sürdürülen yasağın sona erdirilmesini vs. savunsunlar. Yüreklere “Zaza aşkı” ile yanıp tutuşanlar 100 bin “Kıbrıs Türkü”nü sahip olduğu hakların bu halka da tanınması için neden bir tek laf etmiyorlar acaba?

Sonuç:

Karşı karşıya bulunduğumuz durum normal bir dil, kimlik ve tarih araştırmacılığı değil. Ne Hürriyet yazarlarının, ne TRT programcılarının ve ne de halkını katleden katillerin hizmetindeki Kılıçdaroğlu gibi aslını inkar eden dönmelerin böyle bir derdi var. Sahnede oynanan, çerçevesi net olarak çizilmiş politik bir oyundur. Bu oyunun adı, "Böl ve Yönet"tir. Bizzat kendi arşivlerini de ayaklar altına alarak lehçesi ve dini inancı ne olursa olsun Kürt halkının temel haklarına saygı göstermeyenler "Zazalar Kürt Değil," ve "Kürt'ten Alevi Olmaz, Aleviler Türk'tür" türünden tezleri bu amaçla ve ısrarla piyasaya sürüyorlar. Eğer kişi, bilerek ya da birilerinin hesabına bu oyunda rol üstlenmiş değilse, Kürt düşmanlığını meslek edinmiş Kemalist çevrelerin, Aleviler ile Kırmancı (Zazaca) konuşan Kürtlere "duydukları sevginin" temelinde böyle bir haince planın bulunduğunu görmemesi, ancak bir politik körlük sonucu olabilir.

Her halk gibi biz Kürtlerin de her konuda aynı düşünceye sahip olmaması doğaldır. Hangi konuda olursa olsun farklı görüşte olanların bu görüşlerini özgürce dile getirmeleri de öyle. Ancak çağdaş ya da uygar dünyada bu iş nasıl yapılıyorsa bizde de öyle olması gerekir. Yoksa bir görüşü dile getirmek, aklına estiğini söylemek, ona-buna küfretmek, kin, nefret ve düşmanlık yaymaya çalışmak değildir.

Eğer en ırkçı ve faşist kesimlerle kol kola olan ve kamuoyu önünde onların desteklenmesini isteyen İzzettin Doğan gibileri televizyona çıkıp özetle "Devlet 80'lerin başında Alevileri Kürtlerden uzaklaştırmak için adım atmaya karar verdi, bize de söylediler, işe koyulduk ve bunu başardık" diyorsa, her demokrat ve yurtsever insanın buna derinlemesine kafa yorması gerekir. Yine 1970'lerde "Kürt var" dediği için İsmail Beşikçi'yi suçlayan, ihbar eden ve mahkemelerde de aleyhine şahitlik yapan asistanlar bugün Prof. Dr. unvanıyla koca kitaplar hazırlayarak "Zazalar Kürt değil" diyorlarsa, insanlarımız bunun üzerinde de aynı titizlikle durmak ve düşünmek zorundalar. Paşalar, sivil bürokratlar, yazarlar, politikacılar ile cümle Kemalist ve Müslüman-Türkçü, neden lehçesi ne olursa olsun Kürtlerle Alevilerin meşru haklarına saygı göstermek yerine kocakarı masalları ile onlara uydurma kimlik bulma derdine düşmüşler acaba?

Parti örgütüne gönderdiği gizli genelgelerle Zazaların Kürt olmadıkları görüşünü yaygınlaştırmak için çaba harcamalarını isteyen AKP yöneticileri TRT-6'te Kırmancı (Zazaca) programlarını yönetme işini hayatında bir cümle Kırmancı (Zazaca) yazmamış bir polis memuruna havale ediyor. Alfabemizdeki Q, W, X gibi harfler üzerindeki yasağı kaldıracağına Kırmancı (Zazaca) için yeni "alfabe" icat ediyor. Güya birkaç üniversitede Kırmancı (Zazaca)'nın derslerinin verilmesine yönelik adımlar atıyor ama bu işi de yine hayatında hiç onunla ilgilenmemiş üstelik te onun yok olması için çabalamış "yandaş Müslüman"lar ile MHP'li Türkçülere havale ediyor. Başbakan yardımcısı, "Kürt halkının dil haklarını gasp ettikleri için değil, onlara bugüne kadar Türkçe'yi öğretmedikleri için hayıflanıyor. Açılım dedikleri şey bütün bunlar olsalar gerek.

Söylemeye gerek yok ki bir halkın temel haklarına saygı göstermek isteyen bir devlet bu tür fesatlıklar peşinde koşmaz, onlara karşı oyun üstüne oyun oynamaz.

Biz elbette derini ve legaliyle devletten kaynaklanan bu tür kirli hesap ve çabalara rağmen Kırmancı ile ilgili olarak yayın, öğrenim, eğitim ve öteki alanlarda atılacak her türden olumlu çabayı destekleriz. Nasıl ki Türk eğitim sistemi ırkçı ve asimilasyoncu karakterde olmasına rağmen anne ve babalara "çocuklarınızı okullara göndermeyin" demiyorsak, demememiz gerekiyorsa, dil ve kültür alanlarında küçük te olsa atılan ya da atılması düşünülen adımları reddedici bir tutum içerisinde olmayız, olmamamız gerekir.

Olmamamız gerekir ama uyanıklığı da elden bırakmamak sorumluluğu ile karşı karşıyayız.

T.C. devleti lehçesi, dili ve dini inancı ne olursa olsun herkesin temel hak ve özgürlüklerine saygılı olmak, bu hakların pratikte de hayata geçebilmesi için gerekli adımları atmak zorundadır. Bu aynı zamanda, onun altına imza attığı uluslar arası antlaşma ve sözleşmelerin bir gereğidir. Bu bakımdan devletin dil ve kültür alanında attığı

ya da atmaktan söz ettiği adımlar asla bir lütuf anlamına gelmez. Bunlar, çok küçük te olsa, gasp edilmiş haklarımızın bir bölümünün geri verilmesidir.

www.zazaki.net